

Kasna faza pjesništva Jure Kaštelana

Marić, Margarita

Master's thesis / Diplomski rad

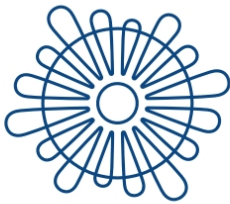
2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:477522>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-21**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za kroatistiku i slavistiku - Odsjek za hrvatski jezik i
književnost

Diplomski jednopredmetni sveučilišni studij hrvatskoga jezika i književnosti; smjer: nastavnički

Margarita Marić

Kasna faza pjesništva Jure Kaštelana

Diplomski rad

Zadar, 2017.

Sveučilište u Zadru

Odjel za kroatistiku i slavistiku - Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Diplomski jednopredmetni sveučilišni studij hrvatskoga jezika i književnosti; smjer: nastavnički

Kasna faza pjesništva Jure Kaštelana

Diplomski rad

Student/ica:

Margarita Marić

Mentor/ica:

Doc. dr. sc. Sanja Knežević

Zadar, 2017.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Margarita Marić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Kasna faza pjesništva Jure Kaštelana** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 29. rujna 2017.

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	1
2. JURE KAŠTELAN.....	3
2. 1. O životu autora.....	3
2.2. Književni opus.....	4
3. PJESNIŠTVO JURE KAŠTELANA.....	7
3.1. Tematika i motivska simbolika u pjesmama Jure Kaštelana.....	11
3.2. Utjecaji Antuna Gustava Matoša i Antuna Branka Šimića.....	17
4. INTERPRETACIJA.....	23
4. 1. <i>Malo kamena puno snova</i>	23.
4. 2. <i>Divlje oko</i>	32
4. 3. <i>Zavjet za Epetion</i>	41
4. 4. <i>Ptice nestaju</i>	45
5. STILISTIČKE DOMINANTE.....	51
5. 1. Pjesničke figure.....	51
5.2. Opkoračenje.....	58
5.3. Rima.....	61
6. ZAKLJUČAK.....	64
7. LITERATURA.....	66
8. SAŽETAK: Kasna faza Jure pjesništva Jure Kaštelana.....	68
9. SUMMARY: The late stage of Jure Kaštelan's poetry.....	69

1. UVOD

Tema diplomskog rada je *Kasna faza pjesništva Jure Kaštelana*. Od najranijih godina školovanja moj najdraži književni rod je lirika. Čitajući poeziju pronalazila sam sebe te svoja unutarnja stanja poistovjećivala sa stanjima autora. Za temu diplomskog rada izabrala sam pjesništvo našega, ponajboljeg pjesnika Jure Kaštelana. S njegovim radom upoznala sam se u prvom, potom četvrtom razredu srednje škole. Prvi doticaj s njegovim pjesništvom je bila interpretacija njegove antologijske ljubavne pjesme „Volio bih da me voliš“. U razdoblju zaljubljenosti, njegova poezija ostavila je u meni promišljanja o ljubavi koja zaokuplja pjesnikovo cijelo biće. Autorova ljubav otkriva se u elementima iz prirode, s kojom je suživio i postao jedno. Nakon upisa na preddiplomski studij, s Kaštelanovim radom ponovno se susrećem na književnim kolegijima. Njegov rad upoznali smo na obaveznom kolegiju *Novija književnost*. Kasnije se susrećem s njegovim radom, na kolegiju *Mediterranizam u suvremenom hrvatskom pjesništvu*. Tada smo promatrali autora s pozicije fenomena mediteranizma. Na tom kolegiju otkrivamo povezanost autora i njegovog rodnog kraja, zbog čega se u njegovom pjesništvu nalaze mediteranski motivi. U svim pjesmama Kaštelana pronalazimo mediteranske motive, zbog kojim pjesnik je svrstan u pjesnike mediteranskog kruga. Naposljetku, pri odabiru diplomskog rada presudila je ljubav prema poeziji. Dok u odabiru autora, pomogla mi je mentorica koja me sama uputila na rad Jure Kaštelana. Nakon iščitanog autorova opusa, mogu reći kako je Jure Kaštelan pjesnik bogata i svestrana književnog izraza. Rad Kaštelana otkriva bogatstvo njegovog duha koji je bio i ostao jednostavan u svojoj dubini, no nepristupačan i neshvatljiv na površini. Ipak to utječe na ljepotu književnosti, otkrivanje skrivenoga. Jure Kaštelan započinje književni rad gotovo sredinom 20. st, točnije 1940. godine izlaskom prve zbirke *Crveni konj*. Piše poeziju cijeloga životnog vijeka, no okušao se u dramskom i epskom književnom rodu. Napisao je dvije književne studije o Matošu i Šimiću. No, najpoznatiji jest po pjesništvu. Pjesnički izraz se mijenjao kroz faze književnog rada. Prethodnik je generacije krugovaša, a najviše je sličan našoj velikoj pjesnikinji Vesni Parun. Povezuje ih poezija prepuna mediteranskih motiva. Poezijom odiše sav njegov književni rad.

U ovome radu najprije ću se osvrnuti na život i književni rad Jure Kaštelana, potom će biti riječ o obilježjima pjesništva: tematici, simbolima, motivima, utjecajima, glavni i najveći dio rada zauzima interpretacija četiri zbirke kasne faze: *Malo kamena i puno snova*, *Divlje oko*, *Zavjet za Epetion* te *Ptice nestaju*, koje su odabrane iz knjige *Krilati konjanik*. Posljednji dio

rada zauzimaju stilističke dominante Kaštelanova pjesništva; riječ je o pjesničkim figurama, opkoračenju te rimi. U pisanju rada najviše sam se oslanjala na podjelu Kaštelanova pjesništva koju je ustanovio Ante Stamać, potom u pojašnjavanju stilističkih dominanti pjesništva Kaštelana najviše sam služila teorijom Branka Vuletića.

Ostale radove i članke o Juri Kaštelanu i njegovom književnom stvaralaštvu, kojima sam se služila, navest ću na stranicama literature.

2. JURE KAŠTELAN

2.1. O životu autora

Jure Kaštelan rođen je 18. prosinca 1919 u Zakučcu kraj Omiša, u obitelji oca Ćirila i majke Marije rođene Mandić. Jure prvo je preživjelo dijete od osmero djece, stoga mu je majka znala govoriti kako ona ima četiri anđela. Osnovno školovanje započeo je na Prikui, potom sedmi razred upisuje državnoj klasičnoj gimnaziji u Splitu. Umire u Zagrebu 24. veljače. 1990. Maturirao je 1938. godine u klasičnoj gimnaziji u Splitu. Godine 1947. diplomirao slavistiku te je doktorirao 1956. s tezom *Lirika A. G. Matoša*¹. U partizanima je djelovao od 1942. do 1945., član je redakcije *Vjesnika* i urednik u nakladničkoj kući *Novo pokoljenje* 1945. do 1948. te referent za kulturu u Agitpropu CK KPH 1948. do 1949. Od 1950. radio je na Odsjeku za južnoslavenske jezike i književnosti zagrebačkoga Filozofskoga fakulteta, isprva kao asistent, docent od 1961, izvanredni profesor od 1972. te redoviti profesor teorije književnosti od 1976. do umirovljenja 1980. Bio je lektor hrvatskoga jezika na Sorbonni 1956. do 1958. 14. siječnja. 1958. godine vjenčao se u Parizu s dramskom umjetnicom Nadom Subotić, s kojom je dobio kćer Ladu 1961. godine.² Redoviti je član JAZU od 1979. i voditelj njezina Zavoda za književnost i teatrologiju od 1985. do kraja života. Jure Kaštelan umire 1990. godine u Kliničkoj bolnici za plućne bolesti Jordanovac u Zagrebu od posljedica karcinoma bronha.³ O odlasku velikog pjesnika Ante Kandić⁴ govori: „Bio je priseban i svjestan svog odlaska prema drugoj obali. Umro je 24. veljače nešto prije 9 sati uvečer.“ Pokop je obavljen jednostavno, u krugu najbližih članova. Tijelo je spaljeno, a urna pohranjena u pohranilište. Na taj način izbjegnuto je da nakon smrti bude iskorišten u političke svrhe partizana. Prema Kandiću jedan od posljednjih stihova Jure Kaštelana glasi: *San sam usnio, jedini znak koji ostavljam*.⁵ San je motiv dramskog, epskog ili lirskog rada. Zbirka *Malo kamena i puno snova* te istoimena antologijska pjesma koja u naslovu sadrži riječ san govori o fascinaciji Kaštelana snom. Napisao je književnu studiju o Matošu. koja je ostavila traga u pjesničkom izrazu Kaštelana, zbog čega je moguće pronaći

¹ <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=189> (4.8.2017.)

² Branimir Donat „Kronologija“ u *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, ur. Vlatko Pavletić, Nakladni zavod matice hrvatske, Zagreb, 1991., str. 267

³ Branimir Donat „Kronologija“ u *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, ur. Vlatko Pavletić, Nakladni zavod matice hrvatske, Zagreb, 1991., str. 271

⁴ Ante Kandić „Jure Kaštelan (1919-1990.) iz. Ulomci iz kritika. u *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*., ur. Vlatko Pavletić, Nakladni zavod matice Hrvatske., Zagreb., 1991., str. 285

⁵ Jure Kaštelan „Kad ptice nestaju“ u *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, ur. Vlatko Pavletić, Nakladni zavod matice hrvatske, Zagreb, 1991., str. 227

poveznice lirike Kaštelana i Matoša. Sličnost je vidljiva u snovitosti i onirizmu. To se otkriva u posljednjim stihovima kako Kaštelan navodi da je za njega sve bio san te će takvim ostati. San kao poruku ostavlja u svojim djelima, koja su znak njegovog sanjanja otvorenih očiju, sanjanja života.

2.2. Književni opus

Jure Kaštelan je pjesnik, prevoditelj, pisac te dramatičar. Ante Kandić o početku Kaštelanova pjesništva kazuje: „Sa samo šesnaest godina počeo objavljivati pjesme.“⁶ Kaštelanov pjesnički rad započinje u školskim danima, kada nastaju njegove najljepše zavičajne pjesme, među kojima je istaknuta pjesmu *Jablani*. Slobodan Prosperov Novak o Kaštelanu kazuje: „Još jedan pjevač slobode, vrlo je blizak Ivišiću, bio je Jure Kaštelan“⁷. Sloboda je motiv kojim započinje i završava njegov pjesnički put. Pisao je pjesme, novele, osvrte, eseje, književne kritike i studije objavljivao je u mnogim novinama i časopisima: Omladina, Hrvatska revija, Hrvatsko kolo, Krugovi, Vjesnik, Narodni list, Književnik, Telegram, Večernji list, Kolo, Razlog, Umjetnost riječi, Revija i brojnim drugima.⁸ Prva zbirka je naslovljena *Crveni konj*. Izdana je u zabranjenoj nakladi 1940. godine, uz ilustracije Ede Murtića. U prvoj zbirci se vide obilježja kasnijeg Kaštelanova izraza. Za Kaštelanov pjesnički izraz Ante Kandić navodi: „Možda bi se za Kaštelana moglo reći, da se katkad pod uplivom lektire gubio, previše filozofirao, opetovao neke riječi i simbole, postajao sve nejasniji, ali se on brzo, misaono i izražajno obogaćen, vraćao samome sebi, to jest svojim korijenima i pogledima.“⁹ Poezija zbirke *Crveni konj* sadržavala je lijevo ideološki tematski sloj, u kojemu su ljubavne pjesme prožete čežnjom, dok je ratna poezija protkana tjeskobnom slutnjom nadolazećeg ratnog stanja. Ratno stanje ostavlja trag u pjesništvu, koji je vidljiv u prvoj zbirci. „Sam Jure Kaštelan sudjelovao u Drugom svjetskom

⁶ Ante Kandić, „Jure Kaštelan (1919-1990.)“ u *Književna kritika o Juri Kaštelanu*. ur. Branimir Donat, Dora Krupićeva, Zagreb, 2003., str. 255

⁷ Slobodan Prosperov Novak, „Jure Kaštelan pjesnik Crvenog konja“ u *Povijest hrvatske književnosti. Sjećanje na dobro i zlo*, ur. Marijan Kuzmić, Marjan tisak, Split, 2004., str. 70

⁸ <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=189> (4.8.2017.)

⁹ Ante Kandić, „Jure Kaštelan (1919-1990.)“ u *Književna kritika o Juri Kaštelanu*. ur. Branimir Donat, Dora Krupićeva, Zagreb, 2003., str. 255

ratu u obrani domovine kao pristaša lijevih snaga“ kako navodi Ante Stamać.¹⁰ Kaštelanov pjesnički izraz nastaje stapanjem nasljeđa usmenoga pučkoga pjesništva i europske modernističke poezije, napose nadrealizma i lirike F. Garcije Lorce. Dubravko Jelčić za Juru Kaštelana kazuje: „Izrastao je kao pjesnik u okružju nadrealizma, bliskost s Lorcom potvrdila se u njegovoj prvoj zbirci znakovita naslova *Crveni konj*.¹¹“ Utjecaj nadrealizma i Lorce vidljiv je u naslovu i temama, motivima smrti i slobode prve zbirke.¹² Sljedeća zbirka izdana je 1950. godine, naslova *Pijetao na krovu*. Zbirka je objavljena nakon rata, za vrijeme Kaštelanova rada na Odsjeku za jugoslavenske jezike i književnosti zagrebačkog fakulteta. Prestankom rata, dolaskom slobode, bilo je moguće u drugu zbirku uvrstiti dio prve zbirke. Treća zbirka naslova *Biti ili ne* objavljena je 1955. godine. Naslov zbirke kazuje o egzistencijalnim pitanjima kojima se pjesnik propituje. Godinu dana nakon objave treće zbirke, Kaštelan je doktorirao tezom *Lirika A. G. Matoša*. Obrana doktorskog rada utjecati će na Kaštelanovu liriku zbirki koje su uslijedile. Godine 1957. uslijedila je zbirka naslova *Malo kamena i puno snova*. Godine 1976. Kaštelan je unaprijeđen za zvanje redovnog profesora¹³ zbog čega je vidljiv mogući razlog zaokreta u pjesmama posljednje zbirke. Posljednja zbirka jest *Divlje oko* koja je objavljena 1978. godine, dvije godine prije umirovljenja. Prethodila je samostalno objavljena poema naslova *Otvorena pjesma* 1976. godine. Naslov posljednje navedene poeme govori o pjesničkom izrazu Kaštelana. Njegove pjesme su otvorene forme, uvijek je moguća nova pjesnička intervencija. Doktorirao je pišući disertaciju o Matošu, te studiju o lirici A. B. Šimića *Približavanje* (1970). Autor je radova o T. Ujeviću, D. Cesariću, D. Tadijanoviću, I. G. Kovačiću te odnosu Kovačića i Dantea. Pisao je stihove za pjesničko-grafičke mape: *Skopje u tvojim očima* (1964) i *Zavjet za Epetion* (1984), s Murtićevim likovnim priložima, *Rbine sna i tlapi jave* (1979) i *Okrenut moru* (1986), s likovnim priložima F. Para, te *Sve plavo, nebeski plavo* (1989), s likovnim priložima M. Trebotića. Okušao se epici. Napisao je zbirke novela *Čudo i smrt* objavljene 1961. Osim u epici, okušao se i dramskom rodu pišući dramske tekstove *Pijesak i pjena* (1958) i *Prazor* (1972) te radijske drame *I da i ne* (1962). Napisao je i tekstove za likovne monografije J. Kneževića (1970), O. Glihe (1983) i Murtića (1985) te za brojne druge autore. Kao prevoditelj s francuskog je preveo romane Flore Dosen *Život kao život* (1976), *Ja, svemir* (1979), *Ilirka* (s Višnjom

¹⁰ Ante Stamać, „Životopis“ u *Jure Kaštelan pjesništvo*, ur. Ante Stamać, Nakladni zavod Globus, Zagreb,

1999., str. 333

¹¹ Dubravko Jelčić „Moderni objektivizam i socijalna tendencioznost“ u *Povijest hrvatske književnosti*, ur. Josip

Pavičić, Naklada P.I.P., Zagreb, 2004., str. 460 .?

¹² Trpimir Macan „Kaštelan, Jure“ u *Hrvatski biografski leksikon 7 Kam- Ko*, ur. Nikša Lučić, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2009., str. 143.

¹³ Branimir Donat „Kronologija“ u *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, ur. Vlatko Pavletić, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str. 270

Machiedo, 1988) te knjigu G. Apollinairea o kubistima *Novi duh* (1984), s talijanskoga knjige pjesama E. Sequija *Dani na raskršću* (Zagreb 1953) i L. Martinija *Sličnosti* (Zagreb 1982) te pjesme S. Quasimoda u zbirci *Život nije san*, sa španjolskoga *Poeziju* P. Nerude te pjesme Garcije Lorce u zbirci *Umro od ljubavi* s češkoga *Pjesme* J. Wolкера (1955). Prevodio je i za kazalište, s francuskoga *Muhe* J.-P. Sartrea, sa španjolskoga *Ciganski romancero* Garcije Lorce, a s ruskoga *Maskaradu* M. J. Ljermontova. S makedonskoga je preveo i uredio *Makedonske narodne pjesme* (1948). Prijevodi su ostavili traga u Kaštelanovu izrazu, koji je kasnije vidljiv u njegovim pjesničkim zbirkama. Urednik je *Narodne pripovijetke* (1948), *Pjesme o hajducima i uskocima* (1949), te brojnih drugih književnih djela. Bio je suurednik (i jedan od prevoditelja) Biblije (1968) i Kovačićevih *Sabranih djela* (1983). Pogovorima ili predgovorima popratio je više knjiga hrvatskih i stranih pisaca. Objavljeno je više knjiga izbora iz Kaštelanovih djela (1966; *San u kamenu i druga viđenja*, 1981; *Izabrana djela*, 1983; *Krilati konjanik*, 1991 te brojne druge. Pjesme su uvrštene u antologije *Zlatna knjiga hrvatskog pjesništva od početaka do danas* (Zagreb 1970), *Naša ljubavnica tlapnja* (1992), *Skupljena baština* (1993) i brojne druge zbirke antologije pjesništva te su prevedene na albanski, bugarski, češki, engleski, esperanto, francuski, mađarski, makedonski te brojne druge. Raznovrsnost Kaštelanova rada, utjecala je na njegov pjesnički izraz. Prijevodi veliki djela, ostavili su traga u duhu pjesnika, zbog čega je vidljiv uzoru kojemu se utekao.

3. PJESNIŠTVO JURE KAŠTELANA

Jure Kaštelan svoj pjesnički rad započinje 1940. godine zbirkom *Crveni konj*. Prva zbirka pjesama nije bila prihvaćena, već je zaplijenjena. Cvjetko Milanja za zbirku *Crveni konj* navodi „ostvaruje značajke svoje poetičke osobnosti, i u sadržajnom, i u izražajnom, i u formativnom smislu.“¹⁴ Značajke prve zbirke biti će djelomično prisutne u kasnijim zbirkama. O zabranjenosti zbirke kazuje kako je prva zbirka objavljena tek kasnije u pretisku druge zbirke *Pijetao na krovu*. Zbirka *Crveni konj* i tad nije u cjelovitosti objavljena, već je bio objavljen izbor pjesma. Slobodan Novak navodi kao razlog tome : „ prvu knjigu deset godina prije zabranila i uništila kraljevska jugoslavenska cenzura.“¹⁵ Vrijeme u kojem je objavljena prva zbirka razdoblje je Kraljevine Jugoslavije. Slobodan Novak navodi kako je u zbirci *Crveni konj*: „pjesnik je opsjednut slobodom“¹⁶. Sloboda za kojom čezne pjesnik, kao i narod mogući je razlog zabrane. U naslovu se otkriva simbolika zbirke. Crvenom bojom naviješta stradavanje zbog rata. Konj je simbol slobode za pjesnika. Povezivanjem dvije slike naslova dobivamo slobodu koja se u krvi rađa tj nastaje. U naslovu zbirke, kao i u najznačajnijim pjesmama prve zbirke možemo naslutiti uzore. Na Kaštelanov izraz prve zbirke utjecao je nadrealizam, tj. pjesništvo Federica Garcie Lorce. Miroslav Šicel navodi: „Već prvom poetskom zbirkom *Crveni konj* izdanom 1940. godine, pred rat, Jure Kaštelan je (1919) najavio svoju snažnu liriku individualnosti inspiriranu u samom početku nadrealističkim pjesničkim uzorima: Garcia Lorcom kao prvo, ali isto tako nedvojbeno i jasno naglasio i svoju bezrezervnu opredijeljenost za čovječnost, humanizam u najširem značenju riječi, za ideje što su tada propagirali napredni, lijevo usmjereni intelektualci.“ Izraz prve zbirke sličan je izrazu zbirke *Pijetao na krovu*. Objavljena je nakon Drugog svjetskog rata, točnije 1950. godine. U naslovu pjesnik želi poručiti kako je stigla sloboda o koju iščekuje u prvoj zbirci, te kako je sada na „krovu slobode“. *Pijetao* je simbol pjesnika koji pjeva o dugo iščekivanoj slobodi. Dubravko Jeličić navodi: „drugu zbirku objavio je pet godina nakon rata, te prijelomne godine

¹⁴Cvjetko Milanja „Jure Kaštelan“ u *Hrvatsko pjesništvo: od 1950. do 2000.prvi svezak*, ur. Višnja Bošnjak, Zagrebgrafo, Zagreb, 2000., str.38

¹⁵Slobodan Prosperov Novak, „Jure Kaštelan pjesnik Crvenog konja“, u: *Povijest hrvatske književnosti. Sjećanje na dobro i zlo*, ur. Marijan Kuzmić, Marjan tisak, Split, 2004., str.70

¹⁶Slobodan Prosperov Novak, „Jure Kaštelan pjesnik Crvenog konja“, u *Povijest hrvatske književnosti. Sjećanje na dobro i zlo*, ur. Marijan Kuzmić, Marjan tisak, Split, 2004., str.70

1950., a svojim naslovom *Pijetao na krovu* 1950, je sugerirala na svitanje i novi dan“.¹⁷ Pet godina, nakon druge zbirke izlazi zbirka naslova *Biti ili ne*, točnije 1955. godine. Dvije godine nakon nje izlazi i četvrta zbirka poezije *Malo kamena i puno snova*. Tea Benčić Rimay za zbirke poezije kazuje: „Zbirke *Biti ili ne* i *Malo kamena i puno snova* otvaraju žile i sjemenje riječi koje Kaštelan sada mudro ispituje, tražeći im semantička dna umirenim, čak besjedovanim tonovima, tematski uvijek vezan uz svoju zemlju kamen i ružmarina, uz motive masline, gajete, jarbola, sunca i zvijezda.“¹⁸ Kaštelanov se iskaz mijenja u odnosu na prethodne zbirke. Zbirke su prepune mediteranskih motiva kojima odiše njegov rodni kraj. Izraz Kaštelana se u cijelosti izmijenio u odnosu na prve zbirke što je vidljivo u posljednjoj zbirci *Divlje oko*. Zbirka je objavljena 1978. godine, koja je obilježena ubojstvom hrvatskog domoljuba Ante Bruna Bušića. Cvjetko Milanja za zbirku *Divlje oko* navodi kako je: „Hranjena iz nekoliko izvora-zavičajnosti, povijesti, kulture, pučke predaje, mitskog i sna.“¹⁹ Zavičajnih „mediteranskih motiva je mnogo u zbirci *Divlje oko*, dok su vidljive i ostale tematske sastavnice koje navodi Cvjetko Milanja. Veliki je utjecaj pučke predaje, zbog toga pojedine pjesme sadrže elementima narodnog pjesništva. Dok motiv mitskog i sna prisutan je od prve do posljednje zbirke. Od svih motiva san je najzastupljeniji motiv u Kaštelanovu pjesništvu.

Naime, pjesničkim radom Jure Kaštelana bavili su se mnogi hrvatski kritičari. Jedna od podjela pjesništva na faze jest podjela Ante Stamaća. Naime, Stamać u pjesništvu Jure Kaštelana navodi podjelu prema tematskim odrednicama pjesnika: „četiri tematska središta, što se u pjesnika četrdesetih i pedesetih godina u nas, s punom opravdanošću, nadavahu kao presudna: 1. rat, 2. sloboda, 3. ljubav, 4. smrt.“²⁰ Ako promotrimo, gore navedene zbirke prema temama otprilike je moguće svrstati prve dvije zbirke u prva dva tematska ciklusa o ratu i slobodi. Rat koji oduzima slobodu vidljiv je u zbirci *Crveni konj*, kako je pjesnik lišen slobode, a zbirka zaplijenjena. U drugoj zbirci *Pijetao na krovu* nalazimo elemente tema rata dok se u samo naslovu otkriva kako je stigla priželjkivana sloboda iz zbirke *Crveni konj*. U zbirkama *Biti ili ne*, *Malo kamena i puno snova* te *Divlje oko* tematska usmjerenja bivaju drugačija. U njima pjesnik poseže za najvećim temama svjetske književnosti, to su *eros* i *thanatos*, tj. ljubav i smrt. Bitno je navesti kako Stamać pojašnjava pojedina tematska usmjerenja. Prema tome Stamać navodi: „Rat je u Kaštelana stanje, tek tu i tamo prepoznatljiv

¹⁷ Dubravko Jelčić „Moderni objektivizam i socijalna tendencioznost“, u: *Povijest hrvatske književnosti*, ur. Josip Pavičić, Naklada P.I.P., Zagreb, 2004., str 460

¹⁸ Tea Rimay Benčić „Jure Kaštelan“, u *Mi mjesečari*, Društvo hrvatskih književnika, Zagreb, 2007., str. 71

¹⁹ Cvjetko Milanja „Jure Kaštelan“, u: *Hrvatsko pjesništvo: od 1950. do 2000. prvi svezak*, str. 38

²⁰ Ante Stamać „Lirika Jure Kaštelana“ u: *Tema Kaštelan*, str 38.

povijesni događaj.“²¹ Rat pjesnik ne kazuje, već ga možemo otkriti u promišljanjima. Za slobodu Stamać navodi: „tek u oporbi prema ovom tematskom kompleksu rat zadobiva attribute povijesne smještenosti, dakle posredno.“²² Sloboda se javlja u suprotnosti te kao odgovor na ratno stanje, tj. zarobljenost duha o kojoj pjesnik pjeva u prve dvije zbirke. Treća tematika prema Stamaću jest: „Ljubav. U Kaštelanovu tematiziranju ljubavi prepoznati nam je izričitu provedbu načela suglasja svijeta, i to u rasponu od psihičke i društvene, pa do fizičke i kozmičke zbilje.“²³ Ljubav je u Kaštelana vidljiva u unutarnjim stanjima duha pjesnika, koja su povezana sa društvenom, fizičkom, ali napose i kozmičkom zbiljom. U osjećanje ljubavi uključen je duhovni svijet, nutarnja stanja pjesnika koja su povezana sa prirodnom i svemirom. Ljubav se osjeća u svemu što pjesnik vidi. Gotovo u suprotnosti javlja se posljednji tematski ciklus o smrti. Smrt je motiv svake pjesme posljednje faze. Motiv smrti javlja se nasuprot motiva ljubavi, koji se međusobno isključuju te nadopunjuju. Stamać za smrt kazuje: „Smrt je, to ponajprije valja reći, događaj sudbinski; on se jednostavno zbio takav kakav jest, i tu nema posredovanih pitanja.“²⁴ Smrt je u posljednjim zbirkama prisutna. No, za Juru Kaštelana smrt nije kraj, već početak jednog novog kraja. Smrt i život su ciklusi življenja. No, uzmemo li četiri usmjerenja pjesnika moguće je naslutiti uzajamnu poveznicu ljubav koja je povezana sa slobodom, rata koji donosi smrt. Sljedeća podjela jest podjela književnog kritičara Cvjetka Milanje. U svom kritičkom osvrtu o Kaštelanovim tematska usmjerenjima navodi: „Kaštelanova tematska usmjerenja crpljena su iz društvene aktualnosti, koja se mijenja, ali će ostati unutar tog tematskog usmjerenja.“²⁵ Tematska usmjerenja kao što smo vidjeli u prethodnom dijelu poglavlja pjesnik je crpio iz vremena u kojem piše. Prema tome Milanja navodi kako su dvije dominantne teme Kaštelanova pjesništva: *rat* i *ljubav*.²⁶ Ova podjela je skraćena u odnosu na Stamaća koji pjesništvo Kaštelana dijeli na četiri tematska usmjerenja. Milanja za rat navodi: „dominantna je tema rata. Rat kao antibitak.“²⁷ U pjesmama prve faze osjeća se egzistencijalna zabrinutost na koju utječe rat. Ljubav je druga značajna tematika pjesama Jure Kaštelana. Milanja otkriva tri smjera ljubavi o kojima

²¹ Ante Stamać „Lirika Jure Kaštelana“, u: *Tema Kaštelan*, Areagrafika, Zagreb, 2002., str. 38.

²² Ante Stamać „Lirika Jure Kaštelana“, u: *Tema Kaštelan*, Areagrafika, Zagreb, 2002., str. 40.

²³ Ante Stamać „Lirika Jure Kaštelana“, u: *Tema Kaštelan*, Areagrafika, Zagreb, 2002., str. 44

²⁴ Ante Stamać „Lirika Jure Kaštelana“, u: *Tema Kaštelan*, Areagrafika, Zagreb, 2002., str. 46

²⁵ Cvjetko Milanja „Jure Kaštelan (1919.-1990.)“, u: *Hrvatsko pjesništvo od 1950. do 2000.*, Zagrebgrafo, Zagreb, 2000., str. 39

²⁶ Cvjetko Milanja „Jure Kaštelan (1919.-1990.)“, u: *Hrvatsko pjesništvo od 1950. do 2000.*, Zagrebgrafo, Zagreb, 2000., str. 39

²⁷ Cvjetko Milanja „Jure Kaštelan (1919.-1990.)“, u: *Hrvatsko pjesništvo od 1950. do 2000.*, Zagrebgrafo, Zagreb, 2000., str. 39

Kaštelan pjeva: „ljubav prema dragoj, ljubav prema domovini te kozmička ljubav.“²⁸ Ljubav koju Kaštelan pjeva dragoj samo je početak jedne velike ljubavi koja se prelazi u ljubav prema domovini, a na koncu prelazak u kozmičku ljubav. Prema Milanji pjesništvo Jure Kaštelana moguće je podijeliti u dvije faze. U prvoj fazi prevlada tema rata, na koju se nadovezuje i tema o slobodi koju navodi Stamać u svojoj podjeli. Dok u drugoj fazi prevlada tema ljubavi. Ljubav koja se javlja u suprotnost sa smrću o kojoj pjesnik stalno promišlja. Pavao Pavličić donosi treću podjelu Kaštelanova pjesništva. Pavličić navodi kako je pojam autorskog glasa:

„našao se u stanovitom procijepu, upleten u aporije koje nije sam skrivio (...) Aporije proizlaze najviše iz pojma slobode. Taj pojam ima u tom poslijeratnom trenutku dva lica. Jedno je pravno, odnosno političko i tiče se položaja književnosti u društvu (...) Drugo je lice pojma slobode filozofsko...“²⁹

U pjesništvu Jure Kaštelana prisutna su oba pojma slobode. Prvi pojam slobode pjesničkog izražavanja prisutan je u prvim zbirkama, gdje sloboda pjesnika biva narušena u prvoj zbirci koja je zaplijenjena. Dok drugi pojam slobode koja utječe na smjernice čovjekovog djelovanja nalazimo u pjesmama kasnije faze. U kasnoj fazi pjesme su prepune motivima smrti i ljubavi. Tjeskoba slobode življenja te egzistencije je prisutna u Kaštelanovim pjesmama, kojima je prikazana duša zaokupljena životom, smrću, prestankom svega što postoji. Posljednju periodizaciju pjesništva Jure Kaštelana donosi Zvonimir Mrkonjić. Prema njemu Kaštelanova poezija se dijeli s obzirom na pjesničko iskustvo zemlje i iskustvo prostora. Prema tome postoje dvije podjele pjesništva: sjevernjački, kopneni osjećaj te južnji, sredozemni krajolik.³⁰ Zvonimir Mrkonjić kazuje :

„Ovisno o prostoru i krajoliku mogu se razlikovati iskustva zemlje i iskustva prostora pjesnika. Jure Kaštelan pripada pjesništvu južnog krajolika, sredozemnog prostora. Njegovo pjesništvo prepuno je sredozemnih, mediteranskim motiva, kod Jure Kaštelana mnogo je meditacije koja je prisutna kod južnjaka³¹

²⁸ Cvjetko Milanja „, Jure Kaštelan (1919.-1990.)“ ,u: *Hrvatsko pjesništvo od 1950. do 2000.* ,Zagrebgrafo, Zagreb, 2000.,str. 40

²⁹ Pavao Pavličić , *Mala tipologija moderne hrvatske lirike* , Matica hrvatska, Zagreb,2008.,str.162

³⁰ Zvonimir Mrkonjić, *Suvremeno hrvatsko pjesništvo (razdioba)* ,Matica hrvatska, Zagreb,1971., str.15

³¹ Zvonimir Mrkonjić, *Suvremeno hrvatsko pjesništvo (razdioba)* ,Matica hrvatska, Zagreb,1971., str.15

To je uvjetovano kako Mrkonjić³² kaže južnim krajolikom, koji zaokuplja osjetila pjesnika. Kaštelan pripada južnom izričaju pjesništva prostora i krajolika.

3.1. Tematska usmjerenje te motivska simbolika u pjesmama Kaštelana

U ovom poglavlju biti će prikazana tematska usmjerenja Kaštelanova pjesništva posljednje faze prema podjeli Ante Stamaća. Tematika posljednje faze biva usmjerena prema najvažnijim temama svjetske književnosti koje čine ljubav i smrt. Kako je riječ o posljednjoj fazi pjesništva, u kojoj se pjesnik približava kraju svog života vidljiv je mogući razlog promišljanja o životu, početku i kraju. Posljednja faza donosi filozofska promišljanja o egzistenciji.

Tema rata i promišljanja o ratu u cijelost je zastupljena u prvoj zbirki *Crveni konj*. Crveni konj je simboličan naslov, crveni onaj koji je izranjen od stradavanja na ratnim bojištima, te konj simboličan po uzoru na pjesme Lorce „Konjikova pjesma“. Pjesma je simbol rata koji odnosi svoje žrtve. Tema slobode je prisutna od prve zbirke, sve do druge zbirke *Pijetao na krovu*. Zbirka *Biti ili ne* sadrži modernistički naslov koji podsjeća na Hamletovu slavnu rečenicu „Biti ili ne biti“³³. Posljednje dvije teme koje navodi Stamać su ljubav i smrt.

Prva zbirka kasne faze s kojom započinje analiza je naslovljena *Malo kamena i puno snova*. Zbirka u svom naslovu krije metaforu življenja. U prvoj zbirki otkriva se promišljanje pjesnika o svrsi postojanja. U svakoj pjesmi želi otkriti bitak, egzistenciju svega, a najviše svog postojanja. Jedina ljubavna pjesma zbirke jest naslova „Preobraženja ljubavi“. Teme prve zbirke su pod utjecaj nadrealizma, ekspresionizma europske i hrvatske književnosti. Par pjesama nosi naslov „Uspavanka“, „Uspavanka vremena“ i „Uspavanka crne tuge“. Kroz pjesme koje su tematski misaone, provlači se ideja snivanja u životu te življenja u snu. Teme prve interpretirane zbirke pjesama kreću se od elementarnih misli o životu do najdubljih misli filozofije življenja i egzistencije, te promišljanja o bitku. Druga zbirka je naslovljena *Divlje*

³² Zvonimir Mrkonjić, *Suvremeno hrvatsko pjesništvo (razdioba)*, Matica hrvatska, Zagreb, 1971., str. 16

³³ <http://www.matica.hr/vijenac/404/tajanstveni-shakespeareov-monolog-3058/> (12.09)

oko. U ovoj zbirci poput prethodne zbirke prisutna su promišlja o životu. Promišlja o zaboravu, o riječima te njihovu nastanku u ljudskim ustima, o pjesništvu te utvarama koja se nalaze u pjesniku kao dijelu vlastite osobnosti te promišljanjima o posljednjim stvarima. Za pjesnika ne postoji kraj, već je kraj početak novog kraja u kojem se nastavlja ciklus života. U zbirci su prisutne pjesme koje pjevaju o životu pastira, vidljiv je utjecaj narodnog pjesništva. Vatra i svjetlo su pjesnikovi simboli početka i kraja života. Sljedeća zbirka je *Zavjet za Epetion.*, koja donosi misao o borbi, zavjetu za život. Nekoliko je pjesama zbirke posvećeno pjesnicima i pjesništvu. Posljednje pjesme prožete su snovitošću ,kojom pjesnik pjeva o životu, o svemu što vidi, te pjevajući otkriva kako sanja u groznici. U pretposljednjoj pjesmi pjesnik donosi promišljanje o demonima, za koje na apsurdan način govori da nisu ni dobri ni loši. Posljednjom pjesmom promišlja o vatri koja je bit njegove postojanosti i opstojnosti.

Posljednja zbirka nosi naslov *Kada ptice nestaju*. U njoj se teme kreću od ljubavne misli, misli o prolaznosti, promišljanjima o smrti, o životu koji nestaje, nemoćnosti čovjeka pred životom, misli o posljednjim bljeskovima koji pokazuju kako se život pjesnika približava kraju. Najzastupljenija tema pjesništva jest tema o smrti i svemu što smrt donosi. Zvonimir Mrkonjić navodi: „kako je Kaštelanov najraniji pjesnički izraz, pa sve do najkasnije faze obuhvaćen tematikom smrti i njezina nijekanja.“³⁴ Kod Jure Kaštelana „smrt je sudbinski određena“, što navodi i Ante Stamać.³⁵

U Kaštelanovim pjesmama motivi postaju simboli, nemoguće ih je razdijeliti jedne od drugih. Motivi su ono što pjesnika potiče na pisanje pjesama. Prvi od motiva jest motiv *očiju*. Pjesnik je onaj koji gleda, u dubinu svega te otkriva skrivene tajne duha i duše. Motiv *oka* prisutan je u naslovu zbirke *Divlje oko*. Motiv *oka* pridodan je epitet *divlje*. Njime pjesnik želi poručiti kako je pjesnikovo oko duše uvijek u pokretu, nešto novo gleda i donosi novo značenje stvarima. Sa *okom* jest povezan i motiv *slika*. Ono što oko vidi su slike. One mogu nastati kada su pjesnikove oči otvorene, ali kad su zatvorene. *Ako zatvorim oči/ Vidim smrt*, navodi Jure Kaštelana u pjesmi „Naježda slika.“ Sljedeći motiv *noći* se javlja u suprotnosti sa motivom *dana*. Noć je ono što pjesnika, uspavljuje, navodi na san. U ponekim pjesmama motiv *noći* povezan je sa slutnjom smrti. *Dan* je antonim motivu *noć*, koji pjesnik koristi kako bi naglasio svjetlo, život i življenje. Motiv *žila* i *krvi* se javljaju u pjesmi naslova „Krv i bura.“ *Žile* su simbol pripadnosti nekoj skupini, narodu ili pak mjestu, one su te koje ukorjenjuju pjesnika za njegov rodni dom. *Krv* je simbol krvi koja teče žilama te simbol života,

³⁴Zvonimir Mrkonjić, *Suvremeno hrvatsko pjesništvo (razdioba)*, Matica hrvatska, Zagreb, 1971., str. 287

³⁵Ante Stamać, *Pogled unatrag. Izabrane rasprave. Portret.*, Hrvatska sveučilišna naklada., Zagreb., 1999., str. 297.

istovremeno je simbol smrti. *Krv* ima simbolično značenje čišćenja. Davanjem krvi, kako pjesnik kaže, misli pritom na razdavanje cijelog svoga bića. U krvi se nalazi pripadnost te različitost svega stvorenja ljudskoga. Prisjetimo se biblijskih motiva krvi i Abelova ubojstva koje je izvršio njegov brat Kain. *Glasno viče sa zemlje k meni krv brata tvojega.*³⁶ *Meso* je naturalistički simbol kojeg pjesnik uzima kao simbol ljudskih žrtva. *Ovdje na Balkanu, na Savi, na Jadranu i gavrani su siti mesa.*³⁷ Sjemenje je pjesniku simbol riječi, koji pronalazimo u Bibliji. *Kamenje* je najčešći simbol Kaštelana. Prva obrađena zbirka *Malo kamena i puno snova* u naslovu sadrži motiv kamenja i kamena. *Kamenje* je simbol je mogućnosti tj. pomoći u izgradnji kule od snova. *Kamen* i *kamenje* su simboli kamenitog tla kojemu rođenjem pripada Kaštelan. No, *kamenito tlo* je simbol tla na kojem ništa ne može rasti, jer nije plodno tlo. No, ipak ponekad puknućem kamenja, počinje razvitak žila bilja koje donosi život. *Snovi* su jedan od najčešćih motiva za život, životne odluke i želje. Mnogo je unutarnjih želja koje potiču na sanjanje. *Život* se dosta često poistovjećuje sa snom. *Kruh* je egzistencijalistički simbol. Bez kruha nema života. No, sam Isus kaže :*Ne živi čovjek samo o kruhu, nego o svakoj riječi što izlazi iz Božjih usta.*³⁸ Isti simbol *kruha* nasuprot *riječi* poručuje u pjesmi „Uspavanka“. Riječ donosi slobodu. Pjesme su prepune mediteranskih motiva: *ribe, koralji, maslina, smrika, more, smokva, mrak, grozd*. Svi motivi ukazuju na pripadnost pjesnika mediteranskom krugu, ljubav prema prirodi, moru te Jadranu. *More* je jedno od najčešćih simbola. *More* je simbol smrti i života. *Zvijezde* su simboli astralnih visina, kojima težimo. *Gavrani* su simboli slutnje smrti. *Oblik* je simbol koji nalazimo u pjesmi „Vražda“. *Oblik je sklad, a moj sklad je urlik.*³⁹ *Oblik* je za pjesnika urlik. *Oblik* njegovih pjesama je urlik srca, urlik prema životu i svemu što prolazi. *Planina* je simbol visina pjesnikovih ushita i želja za uspjehom. *Nebo* je jedan od češćih motiva koje je više puta navedeno kao prazno nebo. *Nebo* je simbol nebeskog stremljenja duše, a kako je prazno to je simbol prazne duše koja čezne za duhovnim. Čest je motiv *suza* koje simboliziraju čistoću te čišćenje duše. *Sunce* je motiv koji se javlja u suprotnosti sa *tamom*. Ono donosi sreću te pozitivnost. *Kiša* je motiv koji se nerijetko javlja, većinom simbolizira milost te milosno stanje duha. *Vjeverica* je motiv koji se vezuje uz ljubav i voljenu osobu. Ljubav je za njega poput vjeverice, plaha i tiha, radoznala. *Gora* je motiv koji se javlja u suprotnosti sa livadom, ona pokazuje dubinu i širinu ljubavi pjesnika prema voljenoj ženi. *Vatra* je jedan od najčešćih motiva. Simbolika je čišćenja duha i duše, za njom pjesnik čezne, traži ju jer kad je jednom otrgnut od nje. *Vatri* suprotstavljena

³⁶Post 4, 10 (<http://biblija.biblija-govori.hr/glava.php?knjiga=Postanak&prijevod=sve&glava=4>)

³⁷Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str. 128

³⁸Mt 4,4 (<http://biblija.biblija-govori.hr/glava.php?prijevod=sve&knjiga=Matej&glava=4>)

³⁹Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.131

javlja se *voda* kao motiv koji se javlja u gotovo svim zbirkama. Od simbolu *vatre* u Kaštelana kazuje Neven Jurica:

„ Opsesija elementima vatre i vode stvara u tom pjesništvu navlas iste odnose kao u biblijskoj priči. I tu vatra prolazi kroz vodu ili se neposredno oslanjanja na nju.“⁴⁰

Jedna je od četiri elementa svemira. Simbol je dubina koje otkrivaju dušu pjesnika. To je jednom mjesto koje podsjeća na podzemlje i mračna obitavališta. U suprotnosti je sa nebom, nebeskim svodom. Jedan od motiva koji se javlja jest romantičarski simbol *vile*. One su simbol božanstva, one koje čuvaju tajne života i uspomena. *Sjene* su čest motiv koje simboliziraju nekakve zle slutnje, mračne tjeskobne. *Grob* i *groblje* su motivi koji simboliziraju kraj života, koje vežemo uz smrt. *Srce* je motiv koji simbolizira ljubav i simbol je želja duše. Motiv *tramvaja* prisutan je u pjesmi „Tramvaj želja i navika.“ *Tramvaj* je simbol života i životnih dana. Čest je motiv *ogledala* kao simbol otkrivanja dubina duha i duše. *Cvijet* je modernistički motiv koji Kaštelan preuzima od modernista. *Tajna* je motiv koji simbolizira skrivenost, nedorečenost. *Grane* su motivi koji simboliziraju život i snove. *Bura* je motiv koji se javlja u pjesmama, nazivaju bijelom nevjestom ona je simbol života i zdravlja. Motiv *pastira* i *čobana* čest je u pjesmama koje su nastale pod utjecajem narodne poezije. *Jarbol* je motiv koji postaje simbolom smjerokaza i putokaza. *Kornjača* je motiv skrivanja i oklopa od duhovnog. Antički motivi su imena: Dioniza, Kantaura i Helada. *Svjetlost* jedno od najčešćih motiva u pjesmama Jure Kaštelana. Ona se javlja najčešće u suprotnosti sa *mrakom*. *Trzaji* su česti motivi koji ukazuju napetost. *Maska* je motiv koji se javlja kao simbol ljudskih lica te ljudske dvoličnosti. *Ptice* su česti motivi pjesama o pjesništvu, simboli su umjetnika i pjesnika. *Perje* je simbol leta i poleta koji je vezan uz motiv ptica. *Bilje* je motiv koji se javlja kao simbol života. *Obala* je motiv koji se javlja u samoj jednoj pjesmi kao simbol života. *Utvara* je motiv koji simbolizira lošu stranu pojedinca. *Krila* su kao i perje motivi koji su povezani s pticama pjesnicima. Oni su ti koji potiču na duhovni let duše njenih želja i čežnji. *Izvori* su motivi koji simboliziraju početak svih želja. *Plamičak* je deminutiv od imenice plamen. Motiv je koji nalazimo na par mjesta u pjesmama. Simbol je malene vatre, malenog plamena. Čest je motiv *zemlje* koji simbolično pokazuje tu pjesnikovu pripadnost Zemlji, pramajci svih stvorenja. Prikazuje pripadnost od iskona, jer smo nastali od praha zemaljskoga. *Pustinja* se javlja u pjesmi „Kraj beskraj“. *Pustinja* je pjesniku mjesto u

⁴⁰Neven Jurica., „ Pjesništvo vatre“. u: *Književna kritika o Juri Kaštelanu.*,ur. Branimir Donat, Dora Krupićeva, Zagreb, 2003., str. 112

kojem je skriven od svega, koji je korišten kao simbol nestašice. *Beskraj* je motiv kojeg pronalazimo u naslovu te tekstu pjesama. Simbol je prikaz pjesnikovog maštanja u beskonačnosti života. Uz *beskraj* veže epitete bijele boje. Uz *beskraj* vezuje imenice *bjelina*, *vijorina* i *tišina*. Javlja se motivi *otac* i *majka*, njih pjesnik pojašnjava dodatnim motivima *nebo* i *planina*. Time simbolički želi dočarati svoju pripadnost prirodi. Od naturalističkih motiva nalazimo *šuga*, *svrab*, *krasta*, *hropac*, *zaduha* te pejorativ *gnjidetina*. Svi motivi koriste pjesniku kako bi bolje dočarao *uš* koja ga napada. *Kraj* i *početak* su motiv koji simboliziraju *početak* i *kraj* ovoga života, no za pjesnika svaki kraj je ujedno novi početak. *Vrata* su motiv koji nadopunjuju imenice *kraj* i *početak*, simbolizirajući izlazak ili ulazak negdje. *Oluja* je motiv koji koristi kako bi simbolično prikazao svoje unutarnje nemire. *Zora* je motiv koji pronalazimo u pjesmama koje su napisane pod uzorom narodnog pjesništva. Najčešće ju dopunjuje epitet *bijela*. *Zora* je simbol novog svitanja, početka. Godišnje doba jeseni kao motiv nalazimo u jednoj pjesmi, koja je nastala pod utjecajem narodne poezije. Simbol je tužnog i sjetnog vremena, kraja života. U još jednom pjesmi narodnog izričaja nailazimo na motive u deminutivima to su: *jarići*, *jaganjci* i *kozlići*. Mnogo je narodnih motiva, koji su vezani uz život na selu: *sukno*, *zobanica*, *vimeno mlijeko*, *mijeh*, *maslo*, *mjed*, *gajde*. *Slamčica* je motiv koji se javlja kao deminutiv kako bi simbolički prikazala krhkost ženske osobe u koju je pjesnik zaljubljen. *Listić* je motiv koji se javlja kao deminutiv simbolizira početak nečeg novo, novo prolistavanje. *Dim* je motiv koji je čest uz pjesnikovo korištenje vatrom, dim se javlja uz vatru te nakon njenog prestanka gorenja. *Dim* simbolički prikazuje što ostaje od osobe kad se cijela razdaje. *Rbine* su čest motiv koji se javljaju usporedno sa motivom *sna*. *Rbine* su simboli krhotina koje pjesniku pomažu rekonstruirati snove. U nekoj pjesmi te krhotine su zamijenjene sa sa motivom *tragovi*. Simbolički prikazuju tragove koje san ostavlja. *Kataklizma* je motiv koji se javlja kako bi prikazao prijeteće stanje koje utječe na pjesnika. *Svemir* je motiv koji nalazimo u pojedinim pjesmama, simbolički prikazuje *beskraj*. Čest je motiv nemira, simbolički prikazuju unutarnja stanja pjesnika. U pjesmi „Ništa nije svršeno“ nalazimo na gotovo sve motive koji su zastupljeni u pjesmama posljednje faze. To su: *rat*, *ljubav*, *krv*, *konj*, *život*, *san*, *smrt*, *snijeg*, *voda*, *kamen*, *slika*. Koliko je pjesnik prožet snovima, snom kao simbolom kazuje ovaj citat iz pjesme „Ništa nije svršeno“:

*Ako je život san
ostavite me da sanjam.
Ako se u snu sanja*

*neka me pokrije snijeg ili voda ili kamen.*⁴¹

Snijeg i *voda* su simboli zaborava, dok je *kamen* simbolika groblja u ovom slučaju, onoga tko će pokriti smrt pjesnika. Pjesme su jedan od motiva koji su vezan uz pjesme koje pjevaju o pjesnicima i pjesništvu. Motiv *stabla* se javlja u novoj pjesmi kao simbolika mjesta punog života. Zbirna imenica *zvjerad* motiv je koji se javlja jednoj od pjesmama simbolizirajući neprijatelje pjesnika. *Vulkani* su motivi koji simboliziraju unutarnja stanja vatrenost duše pjesnika. Modernistički su motivi: *skok, jecaj, odron, trzaj* kao da svi simboliziraju unutarnja stanja duše pjesnika. Krijesnice su motivi koji simboliziraju nadu, sjaj života. *Basme* su motiv čija simbolika kazuje kako su vezane se sa okultnim djelovanjima. Od motiva životinja prisutni su: *divljač, svinja, majmun, ptice, vidre, konje i pse*. Zanimljiv je motiv *zmaja* koji pjesnik vezuje simbolički uz demona. *Demon* se kao motiv javlja kako bi na simbolički način prikazao da postoji i zlo, koje je u nama ljudima zbog pale naravi, ali nazivajući ga ni zao ni dobar pjesnik želi poručiti kako su demoni nedefinirani. Tako i mi ljudi sami odabiremo hoćemo li biti dobri ili zli. *Svjetiljka* je motiv koji se javlja u naslovima i tekstu pjesama. Simbolizira pjesnikov život koji će svijetliti čitateljima. Poput Šimića teži biti utjeha i usmjeritelj očajnika u pjesmi „Preobraženja“:

(...)
*O Bože daj me umorna od mijena
preobrazi u tvoju svijetlu nepromjenjivu i
vječnu zvijezdu što s dalekog će neba noću sjati
u crne muke noćnih očajnika.*⁴²

U posljednjim zbirkama pronalazimo česte motive koji su vezani uz bljeskanje, svjetlost, munje. Kao da pjesnik cijeli svoj životni put želi preobraziti u svjetlo, vatru i svjetiljku. Pjesnik predosjeća svoje posljednje dane. O tome kazuju ove dvije pjesničke slike dolina svjetlosti i opožarena vida. *Ptice pjevice* su simbol i daljnjeg pjevanja pjesnika. *Metci* su motiv koji pjesnik donosi slutnju rata i sukoba. Česta je simbolika plave boje, koja prikazuje nebesko. Vidljiva je u ovim slikama: plava boja, plavetnilo, plave vode te tirkizno. *Lađa* je motiv koji se javlja kako bi simbolički prikazao život koji plovi morem života i morem smrti. U posljednjim pjesmama nailazimo na motive koji su vezani uz zagrobni život. To su simboli: *sarkofaga, stećaka* te *skrinje*. *Sarkofag* kao što mu ime kazuje proždire tijelo, u njega su stavljana tijela faraona nakon smrti. *Stećci* su simboli nadgrobnih spomenika. *Skrinja* je velika kutija u koju su pospremaju stvari, no simbolički koristi za pospremanje snova. *Skrinja* se otvara samo u snu. *Skrinja* skriva snove, sarkofag tijelo. U poeziji, drami i prozi motivi

⁴¹ Branimir Donat, Jure Kaštelan. Krilati konjanik, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.200.

⁴² [https://hr.wikisource.org/wiki/Pjesme_\(%C5%A0imi%C4%87\)#Moja_preobra.C5.BEenja](https://hr.wikisource.org/wiki/Pjesme_(%C5%A0imi%C4%87)#Moja_preobra.C5.BEenja)

postaju jedno sa simbolima. Cilj pjesnika je da u svemu što vidi, što ga motivira na pisanje, sakrije simbol tj. daruje novo značenje svemu. Zato je u svakom motivu pjesmama otkrivena simbolika tj. novo značenje. Jure Kaštelan je pod utjecaj francuskog simbolizma, razvijao svoj pjesnički izraz. Tako da je gotovo nemoguće isključiti prisutnost motiva i simbola u njegovim pjesmama. Neki se simboli javljaju više u odnosu na druge. Oni pokazuju do kud seže pjesnikovo oko, čemu pjesnik teži, čemu se nada, za čim strepi. Čitajući motive Jure Kaštelana otkrivamo značenje, dubinu duha i duše pjesnika.

3.2. Utjecaji Antuna Gustava Matoša te Antuna Branka Šimića

U ovom poglavlju biti će riječ o utjecajima Matoša i Šimića na Kaštelanov književni rad. Kako bismo se uputili u onirizam u kasnoj fazi Kaštelanova stvaralaštva važno je objasniti njegovo značenje te povezanost Antunom Gustavom Matoša sa Kaštelanovim pjesništvom. Za početak ćemo navesti potpunu definiciju onirizma.

„Onirizam (prema grč. *oneiros san*), naziv za psih. stanja slična snu; halucinantno opažanje, onirički delirij. Najčešće se javlja kod duševnih bolesnika, ali i u zdravih ljudi kada su psihički prenapeti, ili pri intenzivnom maštanju. Karakteriziraju ga zvukovi i različite pokretne vizije“.⁴³

Dubravka Oraić Tolić navodi: *Matoševa poetika snova pripada epohi umjetničke moderne na prijelazu 19. i 20. stoljeća.*⁴⁴ Kod Matoša autorica prikazuje tri moguće razine prikaza sna: prva je san kao tekst, druga san kao lirski motiv te treća tekst kao san. Ove razine snova možemo pronaći i opusu Jure Kaštelana. Čitajući njegove novele te kraće lirske proze gotovo je teško odgonetnuti radi li se o snu ili stvarnosti. U početnom dijelu teksta autor nas najčešće navodi kao se radi o životu, potom čitajući dolazimo do zaključka kako je sve zapravo bio san. Primjer takvog teksta iz zbirke novela naslova *Čudo i smrt*. Kao primjer izdvojen je odlomak iz novele *Mrtvi jablan: I život mi je rekao: Sanjao si sunce. Evo radosti. Sve tvoje suze, tvoje patnje, tvoji koraci k meni su išli. Probijao si se do mene snom i razumom. Mnogih*

⁴³<http://proleksis.lzmk.hr/39748/> (14.8)

⁴⁴Dubravka Oraić Tolić, *Čitanja Matoša*, Ljevak, Zagreb, 2013., str.217

*nema. Ostani bistra čela. Otkrij ljepotu onima koji je žele.*⁴⁵ U novelama Kaštelana život i smrt su usko povezane sa snom. Kod Matoša je u novelama prisutna snovitost, dok su motivi smrti i života usko povezani, prisutni u pjesmama. U dramskom tekstu *Pijesak i pjena* prisutan je motiv sna. San je u svemu što autor vidi i to poručuje čitateljima. Kraj drame dovodi do zaključka kako je život apsurdno sanjanje. Kod Matoša je prisutan metafizički san, u njegovim pjesmama. Cijela priroda se usklađuje sa unutarnjim stanjima pjesnika, dok kod Kaštelana modernost metafizičkog sna vidljiv je na drugačiji način. San je zaokupio cijelo biće pjesnika te nema osjećaja, usklađenost prirode i pjesnika. Cijeli svoj put, bilo pjesnički bilo životni Kaštelan smatra snom. San je za njega bio i bit će život i smrt. Navedeno vidimo u jednoj od mnogih pjesma Jure Kaštelana, naslova „Nevidljivo“:

(...)
*Ja nisam snivao san
san se sam snivao*⁴⁶
(...)

U ovim stihovima otkrivamo da se pjesnik prepušta snu. U pjesmi „Uspavanka crne tuge“, nailazimo na san koji je ujedno i smrt. Prisutan je osjećaj slutnje smrti.

(...)
*San je gavran.
Sam. Sam. Nisi sam.
Gavran nije san.*⁴⁷

U posljednjem stihu pjesme, pjesnik otkriva kako san koji dolazi na oči nije zapravo san, nego smrt. Sličan simbol pronalazimo u pjesmi Antuna Gustava Matoša naslova „Utjeha kosa.“ Pjesnik gledajući voljenu osobu na odru, pjeva kako mu se pričinja da ona sniva. Pjesma djeluje kao da pjesnik to pjeva snivajući smrt voljene osobe. U posljednjem stihu: otkriva se značenje naslova. Kosa koju vidi na voljenoj koja je umrla, izgleda kao da je živa. Ta kosa koja je dio voljene, kazuje:

(...)
*Samo kosa tvoja još je bila živa,
Pa mi reče: Miruj! U smrti se sniva.*⁴⁸

U snu kao simbolu života Kaštelan pjeva u pjesmi naslova „Zvijezda pastira“:

Vide je a ne vide se. U snu se

⁴⁵ Ante Stamać *Jure Kaštelan. Proze drame*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 1999., str.25

⁴⁶ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str. 135

⁴⁷ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.130

⁴⁸ http://www.lektire.me/prepricano/antun-gustav-matos-utjeha-kose_1285 (15.09.2017)

objavi u mračno nedogledu rogova
(..)
Sve živo u snu i nesnu živi. ⁴⁹
(...)

Ova misao posljednjeg stiha Kaštelanove pjesme otkriva kako je sve živo u snu. Takva misao prisutna je u pjesmi „Utjeha kose“ kod Matoša. Pjesnik, nakon smrti voljene osobe, sanja njen lik, i utjehu mu daje kosa koja otkriva da voljena nije mrtva već sniva.

U lirskim prozama iz zbirke *Zavjet za Epetion* Kaštelan kazuje kroz san. To su lirske proze naslovljene „Groznicama 1, 2 i 3“. U „Groznicama“ koja naslov otkriva kako pjesnik nije pri svijesti, *te kroz groznicu kazuje.:*

*(...) Oko sebe čujem glasove i ne odzivam se. Slušam krikove utopljenika i ne mičem se jer vidim samo žute kolobare koji nestaju u kovitlacu iz mojih očiju kao rojevi krijesnica u mraku. Gdje se skrivaju mlade žene koje, zatečene, uzdignutih ruku bježe prema obali i nestaju u moru?*⁵⁰

Pjesnik je u stanju groznice sanjao. Krajnjim stihom poručuje: *Tko više vjeruje riječima?* Kazuje kako bi se više vjerovalo dokazima, kad bi ih imao u rukama. *A da sam po jedno zrnce, kamenčić jedan, sa putova kojima se prolazio, uzeo u ruku, imao bih opipljiv dokaz da sam sve to prošao i iskušao.* U sljedećem tekstu „Groznica 2“, na početku traži da mu se vjeruje, navodeći što je vidio. U kontrastu je rečenica. *Dolazim a san me moj prati*⁵¹. Kao da želi namjerno poručiti kako je sve ipak sanjao. Dok u krajnjem dijelu teksta kazuje da je sve moguće izmisliti. *I budućnost se može izmisliti, u groznici.* Sljedeći tekst je naslovljen „Groznica 3“. U početnom dijelu teksta kazuje kako ga groznica napušta te otkriva kako je groznica doprinijela njegovoj inspiraciji: *Kako nategnuti jedra kad su mi ruke oduzete? Zatvorit ću oči. Groznica me ostavlja. Moje oči odnijeli su oblaci.* Pjesnik otkriva da je san bio izvor njegove inspiracije. San je donijela groznica. Možda želi poručiti da je san donijela groznica njegova života.

U ovom odlomku biti će riječ o slobodnom stih Jure Kaštelana, čiji model je preuzet od hrvatskog pjesnika moderne i utemeljitelja slobodnog stiha u književnosti, Antuna Branka Šimića. Slobodan stih pjesma Šimića građen je na opkoračenjima. Kao primjer doneseni su stihovi iz pjesme „Ljubav“:

⁴⁹Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.185

⁵⁰Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.207

⁵¹Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.208

*Zgasnuli smo žutu lampu,
Plavi plašt je pao oko tvoga tijela.
Vani šume oblaci i stabla,
vani lete teška bijela krila.⁵²
(...)*

Iste primjere opkoračenja možemo pronaći u pjesmi „Talasanje“:

*Kao cvijet u zemlji
pjesma raste u tijelu
Cvijet se rađa i umire
Pjesma se samo rađa
(...)⁵³*

Oba primjera pokazuju kako opkoračenja utječu na ritam pjesma slobodnog stiha. Osim na ritam pjesmama slobodnog stiha opkoračenja utječu na grafički izgled koji je najčešće povezan s temom pjesama, što je navedeno u prethodnom poglavlju. U sljedećim primjerima je prikaz grafičkog izgleda. Prvi primjer je pjesma Antun Branko Šimić „Smrt i ja“:

*Smrt nije izvan mene. Ona je u meni
od najprvog početka: sa mnom raste
u svakom času
Jednog dana
ja zastanem
a ona raste dalje
u meni dok me cijelog ne proraste
i stigne na rub mene.⁵⁴*

Sljedeći primjer je grafičkog izgleda pjesme Jure Kaštelana „Talasanje“:

*Kao cvijet u zemlji
pjesma raste u tijelu
Cvijet se rađa i umire
Pjesma se samo rađa
u silnom talasanju tišine
sama i nepromijenjiva
u silnom talasanju tišine*

U prvoj pjesmi Antuna Branka Šimića „Smrt i ja“ naslov je moguće povezati s grafičkim izgledom pjesme. Smanjivanje stihova simbolički prikazuje prestanak kucanja srca,

⁵²<https://www.ezgeta.com/simic.html> (12.9.)

⁵³Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.172

⁵⁴[https://hr.wikisource.org/wiki/Pjesme_\(%C5%A0imi%C4%87\)#Moja_preobra.C5.BEenja](https://hr.wikisource.org/wiki/Pjesme_(%C5%A0imi%C4%87)#Moja_preobra.C5.BEenja) (15.9)

tj. pojavu smrti. U drugoj pjesmi Jure Kaštelana grafički izgled pjesme je povezan sa temom pjesme, izmjena dugih kratkih stiha podsjeća na valove. Na ritam slobodnog stiha utječu anafore koje su jedne od najčešćih figura kod oba pjesnika. Primjer anafora kod Šimića prikazane su iz pjesme naslova „Ljubav“:

Vani šume oblaci i stabla,

vani lete teška bijela krila.

Moje tijelo ispruženo podno tvojih nogu.

Moje ruke svijaju se, žude, mole.⁵⁵

Anafore utječu na pojačavanja dojma i ritam pjesama slobodnog stiha. Važno obilježje u pjesmama slobodnog stiha kod oba pjesnika je interpunkcija. U pjesmama Jure Kaštelana interpunkcija je djelomično izostavljena u pjesmama kasne faze, u Šimića interpunkcije nema, jedino je prisutan uskličnik koji pojačava značenje, utječe na naglašavanje stihova. Kao u pjesmi Antuna Branka Šimića:

*Čovječe pazi
da ne ideš malen
ispod zvijezda!*

*Pusti
da cijelog tebe prođe
blaga svjetlost zvijezda!*

*Da ni za čim ne žališ
kad se budeš zadnjim pogledima
rastajao od zvijezda!
(...)⁵⁶*

U sljedećem dijelu poglavlja navedene su osobitosti pjesama koje povezuju oba pjesnika. Šimić kao ekspresionist prikazuje život kakvim ga doživljava. U pjesmama Jure Kaštelana moguće je pronaći utjecaja ekspresionizma. Kod Šimića česte su: crna, plava i bijela boja koje pronalazimo u Kaštelana. U pjesmi „Kraj beskraja“ prevladava bijela boja, potom u pjesmi „Sve plavo, nebeski plavo“ prevlada od plave boje do bijele boje. Kod Šimića u pjesmi „Hercegovina“ nalaze se dvije boje: plava i crna. Iste boje imaju isto značenje u pjesništvu oba pjesnika. Plava boja je simbol duhovnog, nebeskog čemu teže oba pjesnika, dok crna boja je simbol zla, crne slutnje, mračnog i teškog života. Primjer boja je iz pjesme „Hercegovina“ Antuna Branka Šimića:

⁵⁵<https://www.ezgeta.com/simic.html> (12.9.)

⁵⁶[https://hr.wikisource.org/wiki/Pjesme_\(%C5%A0imi%C4%87\)#Opomena](https://hr.wikisource.org/wiki/Pjesme_(%C5%A0imi%C4%87)#Opomena) (12.9.)

*Pod zvijezdama su legla brda i poljem niske razbacane kuće
Iz plave tame stabla strše*⁵⁷

Zanimljiv je stih *Iz plave tame stabla strše*. Motiv stabla, kod Jure Kaštelana simbol je pjesnika, pojedinca koji teži duhovnim sferama. Ovim stihom plava tama simbolika je svijeta u kojim pjesnik živi, svijeta u kojem je stalni sukob između dobra i zla. Pjesnik teži za nebeskim, no tama mraka ovog svijeta ga koči da dođe do nebeskih visina za kojima teži. Oba pjesnika poručuju čitateljima da ostave trag za sobom. Antun Branko Šimić poručuje to stihovima antologijske pjesme „Opomena“:

(...)
*Na svom koncu
mjesto u prah
prijedi sav u zvijezde.*⁵⁸

Sličnu misao poručuje pjesnik čitatelju u pjesmi naslova „Svjetiljka od zemlje“:

*Sve što nestaje postaje svjetlost
Ptica u otvorenim kružnicama
Plamičak u planini
(...)*⁵⁹

Kaštelan poručuje čitatelju kako nakon ovog života sve prelazi u svjetlost, dok Šimić smatra treba težimo za duhovnim kako bismo postali svjetlost, zvijezda nekome. Oba pjesnika teže za svjetlošću. U Kaštelanovom pjesništvu jedan od najčešćih simbola u pjesmama je vatra. Neven Jurica pjesništvo Jure Kaštelana naziva pjesništvom vatre. Sve nastaje u svjetlosti te se u nju vraća, Jedna od najvažnijih sličnosti pjesmama Jure Kaštelana i Antun Branka Šimića jesu tematska usmjerenja pjesništva. To su: rat, ljubav, smrt te sloboda.

⁵⁷[https://hr.wikisource.org/wiki/Pjesme_\(%C5%A0imi%C4%87\)#Hercegovina](https://hr.wikisource.org/wiki/Pjesme_(%C5%A0imi%C4%87)#Hercegovina)(12.9.)

⁵⁸[https://hr.wikisource.org/wiki/Pjesme_\(%C5%A0imi%C4%87\)#Opomena](https://hr.wikisource.org/wiki/Pjesme_(%C5%A0imi%C4%87)#Opomena) (12.9.)

⁵⁹Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.161

4. INTERPRETACIJA

4.1. *Malo kamena i puno snova*

Ova zbirka objavljena je 1957. godine, njoj je prethodila zbirka *Biti ili ne*. Sadrži osamnaest pjesama. Četvrta je po redu Kaštelanova zbirka pjesama. O zbirci Goran Novković kazuje:

„Zbirka je to u kojoj pjesnik otvara niz tema:odnosa života i smrti, stvarnosti i snova, zavičaja i slobode, vječnosti i zaborava, duše i nevidljivoga.“Svi navedeni odnosi biti će prisutni od u svakoj zbirci kasne faze, pjesnik promišlja i otkriva značenja nevidljivoga.⁶⁰

Slična je tematikom i izrazom trećoj zbirci. O trećoj i četvrtoj zbirci Ante Stamać kazuje: „Sredinom pedesetih godina Kaštelanova lirika, nošena je lirskim zamahom slobodne mašte, a ostvarena je interferencijom nekoliko stihova, dosegla svoju zrelost, onu sretnu izvaganost svojih strukturnih odrednica.“⁶¹ Stamać navodi kako ovim dvjema zbirkama započinje kasna faza pjesništva Jure Kaštelana. Branimir Donat kazuje o zbirci *Malo kamena i puno snova*:

„Uočena promjena u odnosu na prethodne zbirke. Promjena je vidljiva u odnosu na prethodno stvoren pjesnički izraz. S jedne strane determiniranost svog stvaralačkog procesa i to gotovo fenomenološki zorno kao primjerice stihovima kratke i dovoljno eksplikativne pjesme „Naježda slika“.⁶²

Vidljiva je promjena u tematskim usmjerenjima i strukturnoj kompoziciji pjesama. Prva pjesma zbirke nosi naslov „Naježda slika.“ Ekspresionističkim naslovom autor želi poručiti kako se dogodio i događa nalet slika, invazija. Pjesma je po temi misaona. Motivi su: *oči, smrt, život, dan, noć*. Rime nema, ritam je prisutan u pjesmi. Na ritam pjesme utječu anafore, opkoračenja i inverzije. Grafički izgled pjesme nalikuje na otkucaje srca koji su stalni. Na suprotnostima su građeni stihovi. Suprotnosti dan- noć, život- smrt, otvorim- zatvorim kao da njima autor pokazuje ciklus života, pritom nadopunjujući se čine harmoniju. Pjesma se sastoji od tri kitice. Prve dvije sastoji se od dva stiha. Podjednak je broj slogova u stihovima prve i

⁶⁰Goran Novković „ Interpretacija Kaštelanove pjesme Nevidljivo“ u 7. *Kijevskim susretima; zborniku radova i pjesama*, ur. Stipan Matoš, Vlado Pandžić, Miroslav Mićanović, Poglavarstvo općine Kijevo, Kijevo, 2008.str.

149

⁶¹Ante Stamać, „ Književni portret Jure Kaštelana“ u *Književna kritika o Juri Kaštelanu.*, Dora Krupićeva, Zagreb, 2003., str.105 str

⁶²Branimir Donat „Pogovor“ u: *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.232

druge kitice. Pjesma je pisana u prezentu i infinitivu. Prva dva stiha autor koristi svršene oblike glagola, dok u zadnjem stihu koristi futur rastvarati- zatvarati koji je ponovno u suprotnosti, ali pokazuje kako ciklus života nikad ne prestaje. Izraz autora je škrt, sažet, ali jasan. Prisutna je interpunkcija. Sljedeća pjesma nosi naslov „Krv i bura.“ Pjesma je misaona. U naslovu pjesme jedan naturalistički motiv *krvi*, jedan motiv iz prirode jest *buru*. Oba motiva povezuje smisao čišćenja. Krv je ta koja ima oduvijek obredni značaj te kao takva čisti. Dok buru u narodu ljudi dozivaju kako bi očistila zrak i donijela lijepo vrijeme. Motivi su: *žile, krv, meso, strava, sjemenje, kamenje*. Pjesma se sastoji od tri kitice, svaka kitica sadrži četiri stiha, stihovi su različite duljine. Smjenjuju se od najduljih prema kraćima, možda na simboličan način prikaz nestanka krvi. Česta je aliteracija, ponavljanje glasa r. *Krv, krv, krv moja vrišti.*⁶³ Glas slogotvornog r ima veću zvonkost i duže traje. U prvom stihu pjesnik donosi misao:

*Ovdje na Balkanu, na Savi, na Jadranu
gavrani su siti mesa.
(...)*

Sitošću gavrana želi poručiti koliko rat, odnosi ljudskih žrtva. *Gavran* je jedan od najčešćih simbola mračne slutnje, smrti. U uvodnom dijelu zbirke *Crveni konj* nalazi se tekst „Oskvrnjeno začee“ koji završava simbolom gavrana. Pjesnik kao da najavljuje smrt koju će rat donijeti: *Gavrani ... gra ... crni ... gra ... crni gavrani.*⁶⁴ Za sebe kaže da je razrezao žile. Dajući krv, dao je sebe za domovinu. Svoje riječi naziva krvavim sjemenjem, koje padaju na kamenje. Kamenje jest simbolika ljudi koji žive u njegovoj zemlji. Personificira kamenje te buri daje ulogu ljudi, ona je ta koja zviždi, šiba i tjera na pročišćenje. Onomatopejskom riječju *šiba* autor želi dočarati zvuk bure. Motiv kamena je zanimljiv u ovoj pjesmi. Moguće ga je povezati s naslovom zbirke. *Malo kamena i puno snova*. Malo je kamena za izgraditi tvrđavu snova, no ipak pjesnik sanja, san ga ranjava iz njegovih rana teče krv koja donosi krvavo sjemenje koje će jednom niknuti, iako pada na kamenito tlo. Ponovno borba između snova i nade. Treća pjesma nosi naslov „Uspavanka“. Ova pjesma je temom misaona. Motivi su: *snovi, sloboda, kruh, san, kamena, ribe, koralji, dubine*. Pjesma je građena od jedne kitice koja sadrži dvadeset i tri stiha. U prvim stihovima ove pjesme autor donosi naslov zbirke. Otkriva kako se bez kruha može živjeti, no bez slobode ne može nikada. Za sebe kaže da je naslijedio crnu plovidbu nebesa. Prisutan je simbol crne slutnje, pogibelji. Odvija se borba između čežnje pjesnika za snovima, plovidbom, dubinom, no ipak postoji nešto što ga

⁶³Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.128

⁶⁴Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str. 8

sprječava u tome to je sidro. *A san je sidro koje veže uz zemlju kamena i miris ružmarina*⁶⁵. Čitajući stihove imamo osjećaj laganoga njihanja na valovima. Grafički izgled također može povezati sa lelujanjem, njihanjem kolijevke prije sna. Rime nema, na ritam utječu stihovi različite duljine. U pjesmi je prisutna asonanca. Mediteranski motivi pjesme su: *ružmarin, kamen, sunce, gusari, hajdučija, greben*. Pjesnik njima otkriva pripadnost svome rodnom kraju. Četvrta pjesma nosi naslov „Uspavanka vremena“. Ova pjesma sadrži ponovo u naslovu kao prethodna pjesma sličnu riječ *uspavljuje*. Ovdje se radi o vremenu koje želi uspavati pjesnik. Tema pjesme je misaona. Pjesma se sastoji od osam kitica. Svaka kitica se sastoji od dva stiha. Prisutna je interpunkcija. Ponavljanje istih početaka kitica: *Ne zaboravi!* pjesnik želi čitatelja upozoriti. Kitice su zrcalne strukture. Prva i zadnja kitica se jednake strukture. Tako se ostale ponavljaju samo u obratno redosljedu. Sve navedeno utječe na ritam pjesme. Glagoli su prikazani u imperativu i prezentu. Ovom pjesmom kao da želi nam poručiti živite ovaj život, sve je poput sna, prolazno i snovito. Peta pjesma naslova je „Uspavanka crne tuge.“ Sastoji se od jednog stiha. Česte su interpunkcije. Pojavljuje se simbol *gavrana*. Naglašava tu samoću koja nije samoća, jer se u njoj krije simbol gavrana koji naviješta smrt. Ne znamo kazuje li se o smrt ili snu sve do trenutka gdje otkriva *Gavran nije san*⁶⁶. Slike su nadrealne. Značenje stihova jest skriveno. Temu pjesme jest moguće nakon interpretacije i promišljanja o značenju pjesme razumjeti. Sada kao da se ostvaruje najavljena slutnja u naslovu. Oči pjesnika ima gavran koji ih pije, koji sve vidi kroz njih i koji donosi slutnju. Pjesma je napisana u prezentu. Ritam je prisutan zbog ponavljanja riječi *san* i *sam*. Izmjena dugih i kratkih stihova. Čest interpunkcija utječe na ugođaj, tj. napetost pjesme. Sljedeća pjesma naslovljena je „Vražda“. „Značenje vražde je vražda (od vrag: neprijatelj), izvorno vjerojatno neprijateljstvo uzrokovano prolivenom krvlju; katkad i vražba.“⁶⁷ Naslovom pjesnik kao da želi poručiti neku vrstu kolektivne osvete. Prema Branimiru Donatu ova pjesma: „ je u stanovitom značenju programatska , ali odrednice diktata koje pjesnik osluškuje kao da su se bitno promjenile.“⁶⁸ Pjesma kao da je programatska jer je vražda simbol kolektivne osvete, a pjesnikova osveta je sklad u stihovima. Pjesma se sastoji od jedne kitice. Započinje stihovima:

*Oblik je sklad
a moj sklad urlik.⁶⁹
(...)*

⁶⁵ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.129

⁶⁶ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str. 131

⁶⁷ <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=65432> (16. 08.2017)

⁶⁸ Branimir Donat „Pogovor“ u. *Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.232

⁶⁹ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.132

Pjesnik otkriva kakva je forma za njega sklad, urlik njegovog srca je kolektiva osveta. Sve što on jest je njegov urlik. On je dio njegova identiteta. Pjesma je slobodnog stiha na čiji ritam utječe poliptoton. Ponavljaju se različiti oblici iste riječi: urlik, urliče, urliče. Sve što vidi oko sebe dio je njegova urlika, njegova otpora. Pjesma se sastoji od deset stihova. Urlik je prisutan u svemu: u čulima, svijetlu, slovu, vremenu, kotačima, ratovima. U predzadnjem stihu *urličem* ponavlja tri puta, kako bi naglasio jakost urlika. U zadnjem stihu otkriva kako je on poput planine koja urliče u prazno nebo. *Prazno nebo* je simbol svih onih koji ne razumiju pjesnikovu tugu, nezadovoljstvo, ne razumiju pjesnika i njegove planinske visine. Pjesma sadrži interpunkciju. Sedma pjesma zbirke naslovljena je „Nevidljivo“. Sastoji se poput prethodne pjesme od jedne kitice. Temom je misaona kao i sve pjesme u zbirci. Motivi su: riječi, suze, san, sunce, kiša. Sastoje od duži stihova koji su osmerci, dok su kraći stihovi nepravilniji kreću se od sedmeraca do peteraca. Česta su opkoračenja. Nema interpunkcije. Ponavlja se na početku više stihova isti izraz kako bi se naglasilo . *Ja nisam plakao .../ Ja nisam rekao / Ja nisam snivao* .⁷⁰ .. Pjesnik želi reći kako on svoj život nije živio, nego se život sam živio. Sve je bilo nevidljivo, emocije su ono čemu se prepuštao pjesnik te suncu i kiši. *Ja sam se grijao suncem/ kišom umivao*.⁷¹ Ovdje kao da piše o prošlom vremenu, koje je postalo nevidljivo. Simboli su suze, riječi, kiše, san, sunce. Branimir Donata navodi kako ovom pjesmom Kaštelan:

„ otkriva karakter nagoviještene promjene. Pjesnik više ne pjeva zato jer hoće, on pjeva ono što ga pjeva. „⁷²

Sljedeća je pjesma naslova „Preobraženja ljubavi“. Pjesma je misaona. Sastoji se od tri dijela. Prvi dio se sastoji od osam stihova, drugi od četiri stiha te treća od osam stihova. Pjesma je razdijeljena na tri djela koja su numerirana. Svaki od tih cjelina može se interpretirati na zasebno. Prvi dio pjesme nosi temu ushit, ljubav i radost. Ljubav se lijepo iz prirode koje pjesnik vidi. Ona je postala vjeverica, riba, mala zvijezda, mala voda, mala gora, mala livada. Stalno je ponavljanje epiteta *malo* kako bi označio svoju ljubav kao nešto maleno. Česta su ponavljanja veznika *i* na početku prvog stiha. U drugoj kitici koristeći kontrast autor govori o svojoj ljubavi. Ona koja nekad bila vjeverica postala je sada goli nož. Tri puta naglašava kako je ona postala krv. Autor želi poručiti da je postala jedno s njim, da njena krv teče njegovim tijelom. Osim toga ona ga kao vatra sagorijeva. Stalno je ponavljanje suglasnika *r*. Nema

⁷⁰Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.135.

⁷¹Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str. 135

⁷²Branimir Donat „Pogovor“ u :*Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.132 str.

interpunkcije. Izmjena dugih i kratkih stihova. U drugom dijelom kojeg je numerirao brojem dva pjeva o ljubav koju želi sačuvati od ovoga svijeta. Ona je jedno s autorom, što otkriva u zadnjem stihu treće kitice. *Ti si ljubav ovo tijelo koje nestaje.*⁷³ Učestala opkoračenja pridonose ritmu pjesme. Interpunkcija je izostavljena. Treća cjelina numerirana je brojem tri. Zadnja strofa je u kontrastu sa prethodnim dvjema cjelina u kojima autor želi ljubav preobraziti u nešto lijepo. Otkriva kako je njenim tijelom zavladao smrt, više puta ponavljajući riječ tijelo. Realno prikazuje kako se tijelo neće preseliti u zvijezde, što je u kontrastu nade Petra Preradović u pjesmi „Mrtva ljubav“⁷⁴ :

(...)
*A ti idi, nek te uzdisaj
K nebu dignu, tamo zvijezdom budi,
Tamo meni žalostnome sjaji,
Tamo ne će dostignut te ljudi!*
(...)

Ljubav Jure Kaštelana prijeći će u kostur. Sasvim naturalistički opisuje ljubav:

(...)
*Ostani budi kostur
ali ne seli u zvijezde.*⁷⁵

Pjesnikova želja postaje apsurdna, jer njom želi poručiti da njegova ljubav nije dostojna da prijeđe u zvijezde. Motivi u pjesmi su: ljubav, vjeverica, riba, zvijezda, livada, gora, radost, nož, krv, vatra, planina, tijelo, smrt. Zadnji dio pjesme kao i prethodni dijelovi nemaju interpunkcije. To ukazuje da je ljubav i preobraženje ljubavi vječno. Deveta pjesma nosi naslov „Luđaci i drveni sveci uz Primorje“. Tematikom je misaona pjesma. Sastoji se od tri kitice, koje sadrže različitog broja stihova koji su različitih duljina. Prisutni su nesvršeni oblici glagola *traju, lete, klipšu*. Pjesnik pjesmom želi poručiti prolaznost vremena i života. U gotovo sve tri kitice početak stihova je jednak. *Neosvojive kule tišine.*⁷⁶ *Neosvojive kule tišine* za autora možda predstavljaju neosvojive ljudske duše koje su besmrtne, jedino se njihovo smrtno tijelo sagiba pod udarcima bubnjeva. Prolazak vremena pojačava u ovim stihovima ponavljanje riječi bubnjevi *Pod bubnjevima, pod bubnjevima, vremena koje prolazi*. Bubnjevima naglašava udarce i otkucaje srca života koji prolazi. Vrijeme je prikazao metaforom koja glasi: *Bez krila nema leta, a oni lete, oni lete, oni lete od sebe*. Pjesnik sve što vidi želi zaštititi od prolaska vremena: drveni sveci, maslina, gajeta, koze, loza, mazga. Ponovno koristi mediteranske motive. Česta su opkoračenja i asidentoni. Prethodno

⁷³Branimir Donat, Jure Kaštelan. *Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.136

⁷⁴https://hr.wikisource.org/wiki/Mrtva_ljubav (15.09)

⁷⁵Branimir Donat, Jure Kaštelan. *Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.136

⁷⁶Branimir Donat, Jure Kaštelan. *Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.139

navedenim, figurama konstrukcije gradi napetost pjesme, pritom želeći aludirati na bubnjeve prolaska vremena. Grafički izgled pjesme nalik je na udarce srca koje je nošeno vremenom što prolazi. Sljedeća pjesma nosi naslov „Odseljena duša.“ Misaona je pjesma, kojom pjesnik poručuje prolaznost duša. Motivi su: prozor, sna, duša, sjene, vode, stazama, rak, smokva, grozd. Čitajući pjesmu možemo naslutiti kako se pjesnik obraća svojoj ljubavi te joj poručuje kako se treba ponašati kada on umre. Eufemizam je prisutan u riječi *odseljena*, čime pjesnik želi ublažiti smrt. Pjesma se sastoji od četiri kitice, četiri distiha. Ponavljanja riječi se javljaju na početku istoga stiha u obliku anafore. Koristi retoričko pitanje *Iz kojeg sna?*, kojom prekida dosadašnje misli. Vidljiv je asidenton u kojem se ponavlja veznik *ili*, kojim pjesnik pjeva o rastavljenost pjesnika od duše. Uspoređuje svoju dušu sa slikama iz prirode:

(...)
*Duša luta ostavljenim stazama ili je rak u pijesku
ili je smokva u cvatu
ili tko zna koji grozd*⁷⁷.
(...)

Grafički izgled ukazuje na rastrganost duše između tijela i duha. U posljednjem stihu pjesme elipsa. *Odseljena*. Njome autor želi poručiti odvojenost duše od tijela. Elipsom odvaja cijelu riječ od ostatka pjesme. Sljedeća pjesma naslova je „Vilini ključići“. Temom je misaona. Pjesnik uvrštava u pjesmu romantičarski motiv vile. Pjesma se sastoji do četiri stiha, u kojima nema rime u cijelosti, samo je ponegdje prisutno slogovno podudaranje na kraju stiha. Na ritam pjesme utječe anafora, retoričko pitanje te opkoračenja. Motivi su vile, sestre, sjećanja, sne, smrti, usne, oči, ruke, noć, uzdarja, krila, bune, prevrate. Vile imaju ključeve sjećanja prema tome imaju i ključeve života. Pjesnik ih naziva nevidljivim i šutljivim sestrama koje u imaju moć, zaključati sve. Pjesnik žali za izgubljenim snovima.

(...)
*Zašto ste pustile
sjećanja na one sve milene
i drage sne smrti i rađanja?*⁷⁸
(...)

Sljedeća pjesma naslovljena je „Što ću ja i moja gitara“. U naslovu pjesmu kao da je postavljeno retoričko pitanje. Pjesma se sastoji od četiri kitice te svaka kitica sadrži na kraju refren koji glasi:

(...)
*Ako umre draga, što ću ja i moja gitara,
stara kao more?*⁷⁹

⁷⁷Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.140

⁷⁸Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.141.

(...)

Refrenom naglašava starost svoje gitare i ljubavi prema voljenoj ženi, koja je inspiracija za pjevanje. Gitara je simbol pjesništva. Motivi: grobar, žena, daščara, groblje. Koristi prezent u pjesmi, koji utječe na svestremenost pjesme. Smrt se javlja kao provodni motiv u ovoj pjesmi te ostalim pjesmama, drami te novelama Kaštelana. Petrarkistički opisuje svoj odnos sa voljenom: *Najdražu od sviju žena*. Izraz je kratak i sažet. Koristi često interpunkcije. „Tramvaj želja i navika je naslov sljedeće pjesme“. Sastoji se od pet dijelova. Prvi dio sastoji se od šest stihova. U prvom dijelu prisutna je refleksija na navike i želje. Ponavljanja se veznika na početku stiha, što doprinosi ritmu pjesme. Interpunkcijama su odvojene misaone cjeline, prvog dijela. Drugi dio sastoji se od šesnaest stihova različitih duljina. Prisutna su retorička pitanja. *Da pločnici postanu livade?*⁸⁰ U drugom dijelu pjesme pjesnik kao da se pita što željeti. Njegovom željom postaju ljubav i more. U trećem dijelu pjesme pjeva o željama djece. Ritam je izgrađen na čestim opkoračenjima:

(...)

*Optika okreće navike
kao ljubav.*

(...)

Interpunkcija je prisutna. Od sudara tramvaja istih želja i navika pjesnik kao posljedicu predosjeća smrt. Ironično pjeva o žalosti zbog vlastitog sprovoda. *Mukat će jedna krava u mome selu sigurno*. U četvrtom dijelu pjesme koristi prezent pa imperativ. Otkriva kako očekuje i nada se nečemu. Prisutne su anafore. U petom dijelu otkriva kako su došle kiše i vjetar. Srce mu i dalje kuca. Eliptična rečenica ukazuje na napetost. *Srce*. Srce i dalje nastavlja željeti dokle god kuca. Grafički izgled u cjelini podsjeća otkucanje čovjekova srca. Sasvim modernističkog naslova je sljedeća pjesma „Mrtvac u kući“. Pjesma je misaona. Pjesnik je opsjednut smrću koju vidi posvuda. Motivi su smrt, mrtvi, grobovi, kućama ogledalima, vodi, kruh, neživi. Sastoji se od jedne kitice te podsjeća na prozni tekst. Česte su eliptične rečenice. *Plaćni. Nečujni. Zalutali.*⁸¹ Ponavljanjem glagola *šute* tri puta, postiže se i naglašava šutnja, tišina, mrtvilo. Prezentskim oblikom glagola *šute* naglašava se stalnost šutnje. Paradoks pronalazimo u stihovima:

(...)

Neživi

oni žive. Mi živi na prolazu smo.

⁷⁹Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str. 143.

⁸⁰Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str. 144

⁸¹Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str. 147.

U gostima smrti.

Čitanje ovo pjesme podsjeća na novelu *U gostima* koja govori također prolaznosti i smrt koji je uvijek tu. Mnogo je utjecaja ekspresionizma vidljivo na pjesništvo Jure Kaštelana, naročito od našeg velikog pjesnika Antuna Branka Šimića. Šimićeva pjesma „Smrt i ja“ te Kaštelanova „Martvac u kući“ gotovo da bi se mogle čitati istovremeno i pronašli bismo mnogo poveznica između te dvije pjesme. Najvažnija od svih je ta da obje pjesme povezuje motiv smrti koja je uvijek tu. Smrt nije izvan njega što pokazuje u sljedećim stihovima:

*Ona je u meni
od najprvog početka: sa mnom
raste
u svakom času.
(...)*

Opkoračenja su česta, što utječe na cjelovitost misli pjesnika. „Začarano more“ naslov je sljedeće pjesme. Poput prethodne pjesme sastoji se od jedne kitice. Pjesnik pjeva o moru koje je začarao. More je za njega smrt koja ga prati svuda, koja se nalazi u dubinama. Koristi sličnu sintagmu poput Svetog Franje Asiškog koji smrt naziva sestricom. Jure Kaštelan poručuje: *Smrt je blaga, dobra sestra.*⁸² More kao da se suosjeća s pjesnikom te biva ranjeno. Pjesma je isprepletena od sna, jave i stvarnosti. Motivi su: mrtvi, grobovi, kućama, ogledalima, vodi, odijela, trudni, neživi, gosti, smrti. Česta su opkoračenja. Uspoređuje more sa svojom krvi, za koju kazuje kako je se boji. Sljedeća pjesma nosi naslov „Nevidljivi cvijet“. Sastoji se od četiri kitice, koje su disitisi. Misaona je pjesma kojom pjesnik iznosi svoju stalnu borbu između nedostižnog i onoga što mu je dostižno. Prisutan je Baudelarovski simbol cvijeta, koji je slika duhovnog čemu teži. Simbol je to dubina, visina:

*(...)
Ima jedan cvijet. A moje oči
neće ga vidjeti. Jedan cvijet.*⁸³

Motivi su: cvjetovi, oči, more, visine, san, ljepoto, tajna. Prisutna su dva retorička pitanja u pjesmi, kojima autor želi poručiti nedorečenost svog izraza. *Kome cvjetaju?.../ Kome govorim?...* Česte su elipse. *U visinama/... Jedan cvijet.* Prisutna je izmjena dugih i kratkih stihova, koja utječe na harmoničnost u grafičkom izgledu pjesme. „Jarboli“ je naslov sljedeće pjesme. Pjesma je refleksivna, intimna. Jarboli su simbol uspravnosti, visine, za koju je u prethodnoj pjesmi koristio simbol cvijeta. Motivom jablana aludira na simbol visina, koji

⁸²Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.149

⁸³Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.150

je čest u poeziji i proznom tekstu *Mrtvi Jablan* Jure Kaštelana. Oni su slični pjesniku, što i otkriva u stihovima.:

*A ja kojeg ste naučili disati,
usamljen među putnicima,*
84

Pjesnik se poistovjećuje s jablanima, koji su otrgnuti od svog rodnog zavičaja, u čijim krošnjama nema života više. Bivaju ogoljeni kada nisu u svom rodnom kraju. Učestala su ponavljanja na početku stiha opkoračenja te elipse. Primjer je ovo čestih elipsi iz pjesme:

(...)
Uspravni jarboli.
Visoki jarboli./
Drvo posječeno
(...)

Utječu na napetost cijele pjesme. Motivi su: korijenje, grane, gnijezdo, drvo, ljubav, bura, sjećanje, vjeverice, konopac, napjevi. Posljednja pjesma zbirke naslova je „Zvezdana noć“. Pjesma je refleksivna, ispunjena je pjesnikovim refleksijom o prolaznosti života. Teško je odrediti vrstu književnog teksta. Oblikom nalikuje na lirsku prozu te dijelom na lirsku pjesmu. Izdvajaju se cjeline koje su pisane u kurzivu. Prisutan je osjećaj smrti, koji se učestalo ponavljanjima u pjesmama Kaštelana, zbog čega je vidljiva opsjednutost pjesnika prolaznošću. *Onaj koji ne ubija bit će ubijen.*⁸⁵ Pjesnik želi reći kako je svaki dan borba života nad smrću. Pjesma je građena na kontrastima svjetla i tame. Suprotnosti se javljaju unutar istoga stiha. *Oči okrenute nebesima. Zjenice bez sjaja.* Nalazimo i jednu antimetabolu u tekstu koja glasi *Rode se svi koji će umrijeti i umru svi koji se rode.*⁸⁶ Slutnja mraka, smrti prisutna je u pjesmi. Pjesnik moli mjesec da ne izlazi. Jedino život i zvijezde za pjesnika su svjetla točka života nasuprot smrti. Nalazimo opkoračenja koja utječu na ritam. Unutar retoričkih pitanja, nalazimo elipse koje još više utječu na napeti ugođaj pjesme.

⁸⁴ Krilati konjanik str. 153

⁸⁵ Krilati konjanik str. 154.

⁸⁶ Krilati konjanik str.155.

4.2. *Divlje oko*

Zbirka je izdana 1978. godine. To je vrijeme postmoderne u hrvatskoj književnosti. Kaštelan je uskoro nakon zbirke bio umirovljen. Zbirka nastaje svega dvanaest godina prije smrti Kaštelana, zbog čega je slutnjom nadolazeće smrti te pomirenjem pjesnika sa životom. Sadrži dvadeset i osam pjesmama. Naslovom zbirke kao da je pjesnik poručuje čitateljima kako je oko pjesnika, divlje, te ono u svemu vidi nešto dublje. Za zbirku Slobodan Prosperov Novak kazuje: "Posljednja mu je izvorna knjiga *Divlje oko* koja je još jedan himnički pokušaj da sažme svoje opsesivne tematske krugove."⁸⁷ U ovoj zbirci zastupljena su gotovo sva tematska usmjerenja Jure Kaštelana, najviše ljubav i smrt. Branimir Donat o zbirci *Divlje oko* kazuje: „U pogledu *Divljeg oka* (1976) Kaštelan nam je ponovno otkrio jednu, gotovo zaboravljenu istinu poezije.“ Kaštelan svakom novom pjesmom otkriva nove spoznaje, dajući novu sliku svijeta u kojem živi te koji je u njemu. Prva pjesma zbirke nosi naslov „Zaziv“. Obraćajući se svjetlosnim kćerima zraka, traži svoje ishodište. Motivi su svjetlosne kćeri, san, zemlja, vatra, iskrište neba, ponornica, krik, tijela, noževi, stada, oštrice. Pjesma se sastoji od jedne kitice, u kojoj nije prisutna rima.. Ritam je građen na opkoračenjima te ponavljanjima na početku stiha. *Kad još nisam*⁸⁸... U imenima kćeri zraka koje imenuje: *Plankinje, Slobodarke i Mirnosne* otkriva za čim čezne. *Stado bez pojilišta* mogući je simbol hrvatskog naroda koji nema svoju slobodu te je u stalnom ratnom stanju i borbi. *Samo bljeskaju oštrice*. Iza sintagme *stado bez pojilišta* uslijedile su tri točke, simbolički naglašavajući vlast koja nije vlast i narod koji luta. Pjesma završava retoričkim pitanjem *Gdje ste?*, kojim zaziva pomoć na sebe i na svoj narod. U prvim stihovima nema interpunkcije, dok je prisutna pred kraj pjesme. Druga pjesma nosi naslov „Kako se to dogodilo“. U podnaslovu je zapisano kome je posvećena pjesma. Pjesnik ju posvećuje onome koji je u *Heladi dizao velike riječi*. Obraća se pjesniku iz Helade Otkriva nam kakve su oči imali književnici, pjesnici Helade. *Tragičan čin, uvijek je pisan životom*.⁸⁹ Postavlja pitanja kako je moguće da isti pjesnik nije predosjetio svoj tragičan kraj. Pjesnik očekuje dolazak pjesnika, no pjesnik Helade ne dolazi jer je tragično izgubio život. U pjesmi su česta opkoračenja, elipse, inverzije što pridonosi ritmu pjesme. Poneki stihovi su poput izdvojenih cjelina u odnosu na kitice te nose dio značenja pjesme: *Završen prizor. Modro nebo. I bezdan. Tišina*. Motivi su: gavran, orao, pčele,

⁸⁷Slobodan Prosperov Novak, „Jure Kaštelan pjesnik Crvenog konja“, u: *Povijest hrvatske književnosti. Sjećanje na dobro i zlo*, ur. Marijan Kuzmić, Marjan tisak, Split, 2004., str.72

⁸⁸Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.159

⁸⁹Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.160

maslinik, pastir, frula, nebo, jarbol, kornjača, more, tjeme. Treća pjesma zbirke nosi naslov „Svjetiljka od zemlje“. Tema pjesme je misaona, u kojoj je prisutno promišljanje o odlasku svega što je na ovom svijetu, na način da je izgorilo i nestajalo te pretvorilo se u svjetlost. *Sve što nestaje postaje svjetlost*⁹⁰. U pjesmi je opisan ciklus života koji ide u krug, pri čemu život ne nestaje već mijenja oblik. *Ono što je bilo ne može ne biti: ne prestaje*. Prisutna je figura poliptotona kod riječi mrak, što doprinosi ritmizaciji pjesme. Pjesma se sastoji od šest kitica, od čega je prva tercina, a ostale su distisi. Svjetlost se javlja istovremeno kad i mrak, kako bi ga neutralizirala, kao u Prologu Ivanova evanđelja. Svaka osoba je za pjesnika svjetiljka koja svijetli, tj. živi. *Jednako je svijetliti i umirati*. Prisutna su opkoračenje, metafore, aliteracija. Nema interpunkcija. Ponavljaju se suglasnici s, m, r, t. Ponavljanjem suglasnika autor želi poručiti da je jedna od najjačih njegovih inspiracija smrt, koju jedino može zaustaviti svjetlost. U zadnjoj kitici kao da naslućuje brzi tegobni kraj, čemu je bliskost smrti. Četvrta pjesma nosi naslov „Poslije nesreće“. Tematikom je misaona pjesma, u kojoj pjesnik promišlja o nestalim uspomenu te su za njega izgubljene. Motivi su: uspomene, trzaji, vjetar, ništa, muhe, pijavice. uš. Pjesma je komponirana od jedne kitice. Od figura su korištene elipsa, aliteracija, opkoračenje. Ponavljanje suglasnika *n* javlja se u ponavljanju niječnih oblika zamjenica *ništa*, *nitko*, potom veznik *ni* te čestica *ni*. Oblikom pjesma nalikuje na lirsku prozu. Jedan stih u pjesmi je uvučen, kao da pjesnik želi uputiti svu pozornost na taj stih. *Sve je palo, zauvijek/upropašteno oduvijek*⁹¹. Negacijom svega, zaboravom svega, postavlja se pitanja jeli se ikada živjelo. Jedino što je ostalo su trzaji. Misli li pjesnik pritom na trzaje *divljeg oka* kako stoji u naslovu zbirke ili trzaje pjesnikove ruke ili pjesnikovog izraza. Poslije nesreće ostaje bez svega, a opet ne ostaje bez ničega. Ovdje je vidljiva apsurdnost izraza, čije se značenje krije ispod površine. Sljedeća pjesma nosi naslov „Voda zaborava“. Ponovno na simboličan način, pjesnik traži svoju egzistenciju, svoju biti, samog sebe. Pjesma se sastoji od tri kitice. Prva i zadnja kitica su monostihovi, dok je druga po redu katrena. Nema interpunkcije. Izostavljanjem interpunkcije, doprinosi naglašavanju zaborava i tečnosti pjesme koja kao da teče i ne zaustavlja se. Apsurdne slike donosi u stihovima: *Zaboravio sam se uz onu vodu*.⁹² Nema rime, prisutna su opkoračenja, ponavljanje prvog i zadnjeg početka stiha koji utječe na cjelovitost pjesme. Motivi su: svjetlost, voda, komadiće, zemlje, slike. Šesta pjesma je simboličnog naslova „Maska.“ Pjesma je refleksivne tematike u kojoj autor promišlja dvoličnosti tj. o ljudskim maskama. Komponirana je od jedne kitice.

⁹⁰Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.161

⁹¹Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.162

⁹²Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.163

Stihovi su različite duljine, nema rime, dok na ritam pjesme utječe elipsa koja daje odrješitost pjesnikovih misli. Cijela pjesma jest poput alegorija života osobe, što se otkriva u posljednjim stihovima. *Nečemu služila je: - Čemu? Prava maska.*⁹³ Pjesma sadrži samo dva motiva koja su ključna: maska i reklama. Retoričkim pitanjem: *Čemu?* pjesnik želi poručiti čitatelju, da se oslobodi i živi svoj život umjesto da nosi masku te robuje. „Sklop“ je sljedeće pjesma zbirke. Poput prethodnih pjesma tema je refleksivna, koja donosi promišljanje pjesnika o skalpu, čime ponovno progovara o imitaciji. Građena je od jedne kitice. Motivi su: strah vrijednost, prigoda, smisao, Zemlja, nigdina, umjetnost, iskon, konac. Rima u pjesme nije prisutna, no prisutan je ritam na koji utječu elipse. Interpunkcija poput elipsa nosi ritam pjesme, pritom skalpirajući misao od misli. Elipsama i interpunkcijama se postiže oštarina pjesničkog izraza. *Bez straha. Ne ujeda. / Rijetka vrijednost.*⁹⁴ Naslov pjesme koja slijedi jest „Mlin za riječi“. Njome autor promišlja o ljudskim riječima i njihovom postanku. Pjesma je građena od jedne kitice. Motivi su: jezici, smjerovi, kapa, nadahnuće. Interpunkcije nema, kako bi asociirao na stalni rad mlina. *Mlin za riječi* jest alegorija za ljudska usta, koja su sposobna svašta reći:

(...)

Pod božjom kapom

I bez

po nadahnuću i bez.

(...)⁹⁵

Prisutna je aliteracija, ponavljanje suglasnika *m*. Pjesma je grafičkog oblika koji podsjeća na okretaje mlina. „*Punjena ptica*“ je pjesma koja slijedi u zbirci. Pjesnik promišlja o pjesnicima i pjesničkom životu. Kroz alegoriju pjeva o životu pjesnika koji neprestano poput ptice cvrkuće o životu. *Punjena ptica* govori o tome kako je pjesnik ispunjen dosadašnjim spoznajama, inspiracijama te životnim ispracijama. *Ovo je perje pernatije od perja*⁹⁶.“ Ponavljanjem suglasnika *p*, doprinosi ritmičnosti pjesme. Pjesnik želi naglasiti kako perje koje ima nije perje obične ptice već pjesnika ptice. Ono mu omogućuje da leti u sva prostranstva, da bude slobodnog izraza kao što su ptice slobodnog leta. Grafički izgled je građen na izmjenama dugih i kratkih stihova, u kojem možemo otkriti zamahe krila pjesnika. Stalna su opkoračenja, anafore. Onomatopejskim glagolom *cvrkatati* kao da nam pjesnik želi dočarati cvrkut ptica se kojim pokazuje dubinu pjeva pjesnika. Deseta pjesma naslovljena je „*Rasprodaja*“. Pjesnik pjeva o rasprodaji uspomena, sata, drvene kile, busole, mape, herbarija. Motivi su: stvari, uspomene, sat, kula, bedemi, toranj, rukopisi, crteži, štaka, brdo. Pjesma se

⁹³ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.164

⁹⁴ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.165

⁹⁵ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.166

⁹⁶ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.167

sastoji od tri kitice. Opkoračenje je kontinuirano tokom cijele pjesme. Druga kitica jest monostih koji se izdvaja. *Daje se u besćenje.*⁹⁷ Pjesma nema rime. Ponavljanje je prisutno u posljednjoj kitici na početku stihova i unutar same kitice. Zanimljiv je simbol štaka, koji se javlja u noveli *Štake*. Štake su simbol zadnjih dana, kostiju, smrtnosti ljudi koji bježe pred smrću. Vlasnik je uzeo štake i otišao, sve ostalo je ostavio. U pjesmi kao da možemo osjetiti tugaljiv ugođaj zbog napuštenosti, na koju je utjecao nestanak stvari kojima je nekad život odisao. Pjesma je pisana slobodnim stihom. „Korijen“ je naslov misaone pjesme koja po redu slijedi u zbirci, u kojoj pjesnik pjeva o postojanju. Motivi su: bilje, san, korijen, glava, noć, zemlja, tijelo. Pjesma se sastoji od pet kitica, od kojih su prva i zadnja monostihovi, u kojima donosi poruku pjesme. Ostale kitice su refreni. Rime nema, dok na ritam utječu opkoračenja, asonance. Gotovo paradoksalni stihovi *Ja sa ovo tijelo: ili nisam.*⁹⁸ Pjesnik progovara o svojoj egzistenciji i nakon smrti. Sljedeća pjesma naslovljena je „Talasanje“. To je kratka misaona pjesma, u kojoj pjesnik pjesmu uspoređuje za cvijetom koji raste u prirodi, a pjesma u pjesniku:

*Kao cvijet u zemlji
pjesma raste u tijelu.
(...)*⁹⁹

Pjesnik otkriva kako je za rast pjesme potrebno je *silno talasanje tišine*, tj.unutarnji misaoni procesi. Motivi pjesme su: cvijet, zemlja, tijelo, talasanje, tišina. Pjesma nema rimu, no na ritam pjesme utječe izmjena kratkih i dugih stihova, što utječe na grafički izgled pjesme, koji podsjeća na valove, plovidbu morem. Ritam pjesme građen je na opkoračenjima. Interpunkcija koje nema dodatno utječe na ritmičnost. „Krilati pjevač“ pjesma je koja slijedi u zbirci. Pjesnik pjeva o letenju krilatog pjevača, kojeg odabire kao simbol pjesnika. Motivi su: plavetnilo, let, pjevač, svjetlo, mrak, kamenje. Poput ove pjesme jest pjesma „Punjena ptica“ u kojoj je prisutan simbol pjesnika ptice, sada ovdje krilatog pjevača. Ove pjesme mogli bismo povezati pjesmom Charlesa Baudelaira „Albatros“, u kojoj albatros je alegorija života pjesnika, koji je neshvaćen u svijetu te otkriva kako pjesnik teži za visina, dok ga nizine i ljudi sputavaju i ne razumiju. Pjesma se sastoji od jedne kitice, nema rime, već na ritam pjesme utječu opkoračenja te retoričko pitanje. *Gdje je krilati pjevač iznad kamenja? Tko je on?*¹⁰⁰ Bitne su interpunkcije koje utječu na napetost i naglašavaju važnost riječi. *U plavetnilu!* Pjesma je slobodnog stiha, u čijem se grafičkom izgledu stihova prikazuje nemiran let

⁹⁷ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.168

⁹⁸ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.171

⁹⁹ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.172

¹⁰⁰ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.173

pjesnika, divljeg oka. Sljedeća pjesma nosi naslov „Nebo bez neba“. Pjesma je misaone tematike kojom pjesnik otkriva otvoreno plavetnilo, kojim pokazuje sve i ništa. Motivi su mračni: mračna svjetlost, oči, patnje, vjetar, mračne vode. Pjesma se sastoji od pet kitica. Ističe se monostih koji u sebi sadrži tamne slike. *Sjeno tamne svjetlosti, provalio na putu.*¹⁰¹ Pjesma nema rime, naprotiv sadrži ritam koji je građen na elipsama i retoričkim pitanjima. Česte su metafore, usporedbe, zanimljivi su oksimoroni: *vidjelo nevida, svjetlo tamne svjetlosti, nebo bez neba*. Poruka pjesme je navještaj kraja svega, apokalipse. „Utvara“ je naziv sljedeće pjesme. Pjesma se sastoji od jedne duže strofe. Pjesnik pjevajući o utvari kao da pjeva o sebi. Pjeva o utvari koristeći onomatopejske glagole u drugom licu prezenta, pri čemu utječe na svestremenost: *rokčeš, laješ, ceriš se . gmižeš, siktiš, urličeš, zavijaš, ključaš*. Epitete koje koristi su vulgarizmi: *grdobo, buljino, krastačo*. Pisana je slobodnim stihom, na čiji ritam utječu elipse, retorička pitanja i opkoračenje te onomatopeja. Sve navedeno gradi i grafički izgled pjesme. Iako je mučena, utvara nikad nije izmučena i ubijena. „Kraj beskraj“ je pjesma u čijem, naslovu nalazimo oksimoron. U pjesmi autor refleksivno pjeva o smrti kao kraju života. Za pjesnika ne postoji kraj života zato smrt naziva kraj beskraj. Obraća se čudnoj ptici, pjesniku te njegovom životu. Motivi su: ptica, obala, krila, pustinja, mrak, svjetlost, stube, oslonac, sjene, izvori, tišina, vijorina, bjelina. Za obalu, koja je simbol života metaforički pjeva *potonula je obala tvojih krila.*¹⁰² Nema više uzleta pjesnika, nema mirne plovidbe. Naziva ih *stube bez oslonca* pritom aludirajući na siguran pad. Slutnja smrti se očituje kroz sliku *lađa tamnih sjena*. Pjesma se sastoji od četiri kitice, čiji se broj stihova smanjuje prema kraju pjesme. Posljednji stih je monostih, u kojem se otkriva značenje kraja beskraj: *Nitko više neće doći. Umir snježne tišine. Vijorina, Bjelina*. Bijela boja prevladava, sa njom se spaja osjetilo sluha vijorina na taj način, poput Matoša u spoju osjetila koristi sinesteziju. *Umir snježne tišine*. Elipse i opkoračenje utječu na ritam pjesme. Grafički izgled pjesme podsjeća na vihorenje snijega. Modernističkog naslova je sljedeća pjesma „Uš.“ Pjesnik pjeva uši koja ga je napala, pritom simbolično prikazujući svoju neslobodu. Motivi su: planina, nebo, majka, otac, noć, uš, svrab, oči, kraste, noge, gnjinetina, pratilica, hropac, zaduha. Pjesma se sastoji od četiri strofe. Prisutni su stihovi različite duljine, u kojima jedna riječ nosi stih. Opkoračenja su prisutna poput anafore, inverzije u cijeloj pjesmi. Glagolski oblici su u prezentu, trećeg lica jednine. Stih *ni lista masline ni struka čemerike*¹⁰³ otkriva kako se ne radi o pravim ušima, već o nečemu što progona pjesnika. Pjesnik prirodu smatra

¹⁰¹ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.174

¹⁰² Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.177

¹⁰³ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.178

svojom obitelji. *Planina mi majka a nebo zvjezdano otac moj.*¹⁰⁴ Grafički izgled pjesme ukazuje na borbu s ušima. „Početak“ je naslov sljedeće pjesme. U prvim stihovima pjesnik koristi oksimoron. *Kraj je uvijek početak.* U pjesnikovim dosadašnjim pjesmama, otkrivamo istu misao, sve se vrti u krug, ciklus života. Motivi su: kraj, početak, vrata, put, svemir, potop, rijeka, sunce, oluja, nebo, uš, utvara, vrata. Pjesma se sastoji od četiri distiha, u kojima se izmjenjuju dugi i kratki stihovi, česta je interpunkcija te opkoračenja. Za pjesnika oluja koja donosi kraj, nije kraj već novi početak, početak putovanja ciklusa života. Pjesnik kazuje kako se kroz vrata izlazi u svemir koji nema izlaza, koji je beskonačan. U oluji dolaze utvare i uši koje napadaju ponovno. Pjesma je zaokružena jer istom mišlju započinje i završava. Neobičnog naslova je pjesma „Lako ti je, teško ti je“. Riječ je o pjesmi koja nalikuje na aforizme. Pjesma se rimuje. Glagoli su tvoreni od imenica:

*Lako ti je suncu suncovati
lako ti je nebu nebovati.
(...)*¹⁰⁵

Anafora se javlja na početku četiri stiha. Pjesnik ovom pjesmom kao da želi poručiti da promišlja o filozofiji života. Motivi su: sunce, nebo, lud, mudar, gladan, žedan. Posljednja dva stiha su u suprotnosti.

*Lako ti je ludu mudrovati
Teško ti je mudru ludovati.*

Pjesma zvuči poput brojalice, koja podsjeća na narodnu poeziju. Pavao Pavličić navodi¹⁰⁶ kako: „postoji zvukovna dimenzija pjesme koja postaje načelom njegove organizacije. To se često događa u Jure Kaštelana koji već u prvoj zbirci oslanja se na neke žanrove usmene književnosti, poput brzalice i brojalice, pa na njihovoj podlozi gradi svoje sastavke.“ Tome nalikuje ova pjesma, na čiju organizaciju utječe zvukovna dimenzija te pjesma nalikuje na brojalicu. Kao primjer brojalice jest pjesma „Kada se vene, a još jesen nije“. Poput prethodne pjesme podsjeća na narodno pjesništvo. Motivi su: trava, sunce, mrak, zora, počelo, planina. Ustaljeni epiteti narodnog pjesništva u pjesmu su: četiri kraja svijeta, suncu izlazećem, suncu zaodećem, bijela zora, vila u planini. Izmjenjuju se dugi kratki stihovi, česta su opkoračenja. i antiteze. Prisutna je interpunkcija. Rima je prisutna unutar stiha. *Trava iva od mrtva pravi živa*¹⁰⁷. Ovo je primjer leonidske rime unutar jednog stiha, koja utječe na ritam cijele pjesme. Više puta se ista rima unutar pjesme ponavlja. Pjesma koja slijedi nosi naslov

¹⁰⁴ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.178

¹⁰⁵ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.180

¹⁰⁶ Pavao Pavličić, *Mala tipologija moderne hrvatske lirike*, Matica hrvatska, Zagreb, 2008., str.133

¹⁰⁷ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.182

„Brzalica“, naslovom otkriva kako je stilom slična prethodnoj pjesmi. Motivi su: zora, gora, voda, more, kraljice, kravice. Poput prethodne pjesme u ovoj pjesmi se više puta javlja leonidska rima. *Zora zre more mre umire.*¹⁰⁸ Pjesma se sastoji od četiri kitice, čiji su stihovi različitih duljina. U pjesmi se izmjenjuju se dugi i kratki stihovi. Ritam pjesme podsjeća na brojalicu. U pjesmi nailazimo i narodne motive: gora, zora, loza, koza, kraljice, kravice, orla, konja, dočetka početka. Dijalektizmi su prisutni: počni, dočmi, okrpi, ponaiznad, ponaispod. Prisutni su geografski podaci: Mosor, Biokovo, Bilaja, Svilaja, Kosoru. Nema interpunkcije, kako bi igraniji i poletniji bio ritam pjesme. „Zvijezda pastira“ naslov je sljedeće pjesme. Pjesma se sastoji od pet kitica. Prve dvije i zdanje dvije su distisi, dok središnja kitica je katren. Prisutna su opkoračenja iz stiha u stih te iz strofe u strofu. Pjesnik pjeva o zvijezdi pastira, koja se vidi, ali ju nitko ne vidi. Motivi su: snu, rogovi, oko, vatra, konj, psi, pauci, višnja, snu, bića, travka. Stihovi su građeni na suprotnostima *Vide je a ne vidi se.*¹⁰⁹ Onomatopejski glagol *zanjišti* prisutan je u pjesmi, čime se najavljuje napetost. Prisutna je interpunkcija. Elipsa je prisutna pri kraju pjesme. *Svevida. Travka.* Pojavljuje se anafora. Nema rime u pjesmi, dok je ritam pjesme izgrađen na figurama konstrukcije. Pjesma koja slijedi nosi naslov „Sebevido i snovido“. Tema pjesme je misaona kroz koju je prisutno pjevanje o krajolicima života te načinu života pastira. Izraz mu je pod utjecajem narodnog pjesništva. Koristi narodne motive: sukno, biljac, maslo. Koristi deminutive kozlići, ovčice, jaganjčići, kojima pojačava dojam narodnog pjesništva u svojim pjesmama. U stihovima je zastupljena leonidska rima. Ritam ove pjesme i izrazi podsjećaju na gangu. Oblikom pjesma podsjeća na prozu. No, opkoračenja, ritam, asidenton, leonidska rima koja je prisutna otkriva kako se ipak radi o pjesmi. Naslov pjesme kao da ukazuje kako je sve navedeno viđeno u snu. Sljedeća pjesma nosi naslov „Tkanje“. Sličnog je oblika poput prethodne pjesme. Ponovno se navodi i opisuje život pastira, njihovo čuvanje stada. Motivi su: stado, pastiri, zvijezde, torba, tkanje. Pojavljuju se narodni motivi: mjeh, maslo, jarčići, sapi, rujni konji, mrki štapovi. Ritam pjesme podsjeća na gangu, narodne tradicionalne pjesme. Od figura prisutani su: asidenton, opkoračenja, polisidneton. Stalna je interpunkcija te elipse. To sve utječe na ritam. Unutar stiha su stalna nabranja:

(...)

*Mjeh se širi, sir se siri, maslo topi, u stapu
u toru, u boru u pojati, u staji, u katunu.
(...)¹¹⁰*

¹⁰⁸Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.183

¹⁰⁹Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.185

¹¹⁰Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.188

Prisutna je leonidska rima. Izraz pjesnika je više epski, nego li lirski, no gore navedene figure utječu na liričnost pjesme, moguće ju nazvati epskom pjesmom. „Zemljovanje“ je pjesma simboličnog naslova. Ovo jedina pjesma ljubavne tematike iz zbirke *Divlje oko*, u kojoj je opisana nestalnost ljubavi kroz slike iz prirode. Žensku ljepotu se opisuje kroz ljepotu noći. Lirski subjekt se osjeća zaboravljen što otkrivamo u ovim stihovima : *O hridi me razbija crnina zaborava*¹¹¹. Ljubav je nekad bila zelena sad je više nema. Onaj koji ju je čekao sad ju više ne čeka. *Tko te čeka, više ne čeka*. Kako je ljubav nestala, tako se i priroda suživila mijenjajući boje: *Gdje je bila rijeka, nema više rijeke, prazno/ golo korito, nestalo je zelenilo, zelenpolje, zelenvoda*. No, ipak simbol nade se javlja u posljednjem stihu: *Iz mrtva debila, sasušena, / listić prolistava ili se, u ljuski bjeline, sjećanje/ obnavlja kroz rbine (sna)*. Još se kroz krhotine lirski subjekt otkriva nadu ljubavi. Izraz pjesnika je zatvoren, teško je razotkriti značenje pjesme, što kazuje o zatvorenosti i hermetičnosti pjesmama. Pjesma se sastoji od jedne kitice, stihovi su različite duljine. U pjesmi su prisutna opkoračenja, usporedbe, personifikacije. Naslov pjesme govori o životu pjesnika koji živi bez voljene osobe jer ju je izgubio. On ima osjećaj kao da je putnik. No, koliko god on teži zaboravljenosti voljene, uvijek se u njemu iznova budi osjećaj ljubavi. Posljednje četiri pjesme su kraće duljine. Prva pjesma nosi naslov „Skačem u plamen ili otajstvo vatre“. Pjesnik promišlja o vatri koja ima ulogu čišćenja. U pjesmi se suprotstavljaju motivi vatre i mraka. *Skačem u plamen da tebe (plamen) u mrak iznesem*.¹¹² Poput Prometeja želi donijeti vatru, da rasvijetli mrak svijeta. Plamen vatre je simbol ljubavi za kojom teži, koja će ga voditi u tamnim skrivalištima. Njom će doživjeti apotropejsku moć čišćenja vatrom. Zato ju naziva otajstvom vatre, ona će pročistiti njegova osjetila. Pjesma je napisana u prezentu, kako bi bila svezremana. Izraz pjesnika je sažet, skriven, česta su opkoračenja, nizanjem veznika *ili* pridonosi razlomljenosti misli. Sljedeća pjesma nosi naslov „Bio jesam“, u čijem naslovu kao da se krije odgovor na treću zbirku Kaštelana naslova *Biti ili ne*. Pjevajući pjesmu pjesnik prepričava san, želi ga otkriti, pritom znajući ako ga uspije otkriti to će mu pomoći u otkrivanju samog sebe. Motivi su: krilato sunce, bog, ptice, gnijezdo, gore, vode, planine, visine, trag sna. Pjesma je sastavljena od jedne kitice. Prisutne su nadrealističke slike: *Bio sam krilato sunce*. Na početku stiha česta su ponavljanja: *U jednom snu.../ ... U jednom životu...*¹¹³ Retoričko pitanje jedna

je od najčešćih figura Jure Kaštelana koja se i ovdje pojavljuje: *A zar me čuje tko ni sam sebe ne čuje?* Za pjesnika život je poput sna, čiju svrhu želi otkriti, želi letjeti, vladati visinama

¹¹¹ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str. 189

¹¹² Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str. 191

¹¹³ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str. 192

„otkriti nerazgovijetne slike svoga postojanja. Prisutne su interpunkcije. Nadrealističkog naslova „Biti i buduće“ je sljedeća pjesma. Pjesnik promišlja o kraju svog života, on može bez svega, ali bez ljubav ne može. Jer bez ljubavi koja je mrtva nema ni mrtvih riječi, nema inspiracija kazuje pjesnik:

(...)

*Ali ja ne mogu bez tvoje smrtne ljubavi
jer samo umiruća riječ postaje pamćenje.*¹¹⁴

(...)¹¹⁵

Slatka je brašenica i suzom slanom miješana. Brašenica je simbol dugog zaborava, iako je nastao od tužne i besmrtne ljubavi on je dug. Ovdje otkrivamo mogući uzor pjesnika Pabla Neruda, koji za ljubav kazuje u svojim citatima *Ljubav je tako kratka, a zaborav tako beskrajn.*

¹¹⁶Kao i u prethodnim pjesma prisutne su elipse, opkoračenje koja utječu na grafički izgled pjesme. Interpunkcije je prisutna. „Na rubu“ jedna je pjesma nadrealističkog naslova, u kojoj pjesnik promišlja o kraju života. Želi još jednom osjetiti život. Pjesma se sastoji od četiri kitice. Nema interpunkcija kojim želi poručiti neodrečnost, beskraj. Motivi pjesme su: voda, vatra, noć, požar, jasika. Opkoračenja, ponavljanja, usporedbe i inverzije su u funkciji ritma pjesme, što je vidljivo u sljedećim stihovima:

*Neka me još jednom zapljusne prдавna voda
Još jednom neka zakonodavac objavi svoj bjeličasti...*¹¹⁷

Nakon interpretacije cijele zbirke moguće je reći kako se izraz pjesnika mijenjao. Pjesme su postale gotovo hermetične, teško ih je razumjeti bez prethodnog iskustva. Kako zbirka ide kraju izraz Jure Kaštelana postaje sve više sažetiji. Naslov pjesama moguće je razumjeti nakon promišljanja o pjesmama u cjelini. Gotovo sve pjesme su ovoj zbirci misaone tematikom, jedino dvije pjesme su ljubavne. Najčešći motiv njegovih pjesama jest smrt. U ponekim pjesmama slutnja smrti prikazana je kao crna lađa, dok sama smrt nije ništa strašno za pjesnika, ona je za njega početak novog kraja. Interpunkcije su češće izostavljene u odnosu na prethodnu zbirku, kako bi naglasio nedorečenost. Grafički izgled najčešće je moguće povezati sa naslovima pjesama i pjesmom u cjelini. U gotovo svim pjesmama najčešća figura jest opkoračenje. Elipse počinju biti stalnije u ovoj zbirci, u odnosu na prethodnu zbirku. Motiv sna je čest u pjesmama te je gotovo neizostavan u prikazu života. Poneke pjesme su pod utjecaj narodnog pjesništva, u njim se javlja rima koje nema u drugim pjesmama. Te su

¹¹⁴Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.192

¹¹⁵Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.194

¹¹⁶ <http://www.bljesak.info/rubrika/kultura/clanak/ljubav-je-tako-kratka-a-zaborav-tako-dug/63051> (15.0.2017)

¹¹⁷ <http://www.bljesak.info/rubrika/kultura/clanak/ljubav-je-tako-kratka-a-zaborav-tako-dug/63051> (15.09.2017)

pjesme brze, poput brojalica koje pjevaju o životu pastira. Česti su mediteranski motivi. Motiv mora je za autora simbol smrti i života. Najčešća vrsta riječi u njegovim pjesmama su imenice. Na pjesme ove zbirke vidljiv je utjecaj pjesnika francuskog simbolizma, ekspresionističkog pjesnika hrvatske književnosti Antuna Branka Šimića te nadrealista Pabla Nerude i Federica Garcia Lorce.

4.3. *Zavjet za Epetion*

Zavjet za Epetion je mapa grafika i pjesama te je otisnuta u 100 primjeraka numeriranih arapskim brojevima od 1 do 100 i 20 primjeraka za autore numeriranih rimskim brojevima od I do XX. Objavljena je za života autora, u Zagrebu 1984. godine. Nastala je u vremenu dok je trajao postmodernizam u hrvatskoj književnosti. Sadrži petnaest pjesama.

Prva pjesma zbirke naslovljena je „Arhajski prizor“. Pjesnik ju posvećuje svojoj kćeri Ladi. Temom je pejzažna, započinje opisom Dinarida i njihovog postanaka, za koji smatra da su zaduženi bogovi. Motivi su: prsten, Dinaridi, kataklizmama, divovi, Perun, glava, sklad, zlato, more, vatra, svevid. U navedenim motivima vidljiv je utjecaj slavenske mitologije na pjesništvo Jure Kaštelana. Simbol svjetlosti je gromobija Perun, sunce. Pjesma se sastoji od četiri kitice. Stihovi su različitih duljina. Čest je veznik *ili*, koji pokazuje rastavljenost izraza. Izraz je sažet, ali kompleksan. Branimir Donat za sažetost Kaštelanova izraza navodi: „govor formula smijenio je retoriku osjećajnosti.“¹¹⁸ Od figura se javlja opkoračenje, usporedba. Pjesma nalikuje na prozni tekst, no figure utječu na liričnost teksta. Prisutan je onomatopejski oblik glagola *ječi*, kojim postiže naglašenost stiha. Koristi interpunkciju. Druga pjesma naslovljena je „Svjetlost zemaljska.“ Temom je misaona, kojom pjesnik prikazuje svoju čežnju za zemaljskom svjetlošću. Jednom je dodirnuo svjetlost za kojom otada čezne, sada ju ne može zaboraviti. Motivi su: zemaljska svjetlost, zvijeri, vatra, vjetar, šum, obale, rane, mrak, osuda, svemir. Pjesma se sastoji od tri strofe, posljednja strofa je monostih. Istim stihom započinje i završava pjesma, zbog toga je pjesma cjelovita. Prisutna su opkoračenja te oksimoron. *Oči*

¹¹⁸Branimir Donat „Pogovor“ u *Jure Kaštelan, Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.232

su slijepe u mraku, jer ne vide kada gledaju.¹¹⁹ U monostihu je skrivena poruka cijele pjesme koja govori o nemogućnosti autora da zaboravi zemaljsku svjetlost. *Ne mogu te zaboraviti, zemaljska svjetlosti*. Motiv svjetlost je čest u pjesmama Jure Kaštelana, gotovo uvijek se pojavljuje u suprotnosti sa mrakom. *Što ću ja u mraku, viču mi*. Značenje pjesme skriveno ispod površine hermetičnog izraza autora. Sada slijedi pjesma koja je istoimenog naslova kao i sama zbirka „Zavjet za Epetion“. U pjesmi je opisano zavjetovanje za grad Stobreč, dok se u sljedećim stihovima otkriva kako nije došlo do zavjetovanja. Epetion je grčki naziv za antičko mjesto na području današnjeg Stobreča. U prvom stihu pjesme otkriva se razlog zašto nema nade. *Ruše koji grade, grade koji ruše*¹²⁰. Stih donosi antimetabolu. Pjesma se sastoji od pet kitica, od kojih su tri monostiha. Oni nose značenje za sebe i u cjelini u pjesmi. Stihovi su različite duljine. Rime nema, dok na ritam utječe opkoračenje i elipsa. *Ni straha ni mraka*. Interpunkcija je prisutna, što doprinosi napetom ugođaju u pjesmi. Koristi onomatopejske glagole kako bi opisao tugu zbog napuštenosti Stobreča. *Ne ječi, ne cvili, lastavico*. Motiv lastavice predstavljala uključenost prirode i borbu prirode za grad Stobreč, za koji ljudi nisu spremni umrijeti. *Nitko neće umrijeti za Epetion*. Sljedeća pjesma naslova je „Ništa nije svršeno“. U pjesmi autor pjeva o svojoj misli na sliku Pabla Picassa Guernica. Prvim stihom *Ništa nije svršeno*. te zadnjim stihom *Sve što smo voljeli oživjet će*.¹²¹ pjesnik zatvara misaonu cjelinu pjesme. Središnji stih pjesme *Sve što smo voljeli, mrtvo je*. u suprotnosti je sa prvim i zadnjim stihom pjesme. Motivi: magle, sjene, trava, rat, ljubav, konj, život, san, smrt, snijeg, voda, kamen i slika. Pjesma nema rime, stihovi su različite duljine. Sastoji se od osam strofa. Prisutni su citati na španjolskom. Česta su ponavljanja na početku stiha, koja tvore anaforu. Personifikacija je prisutna u nadrealističkim slikama opisa smrti i umiranja: *Krv vrišti. / Jauk jauče*. U ovim stihovima doneseni su onomatopejski glagoli kako bi dočarali smrt i rat. Još jedna slika je onomatopejska te donosi slutnju umiranja: *Konj njišti*. Ponovno se javlja motiv isprepletanja života i smrti sa baroknim naslovom drame Pedra Calderona dela Barce *Život je san*. *O, malen je dar nam dan, jer sav život - to je san, a san su i sami snovi*.¹²² Jure Kaštelan navodi u pjesmi :

(...)
*Ako je život san
ostavite me da sanjam.*

Isti motivi kamena javljaju se u prvoj zbirci „Malo kamena i puno snova“. Voda je ta koja će pročistiti, motiv nje imamo u par pjesama te posljednji motivom snijega pjesnik bijelu boju

¹¹⁹Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.198

¹²⁰Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.199

¹²¹Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.200

¹²² <http://kult-portal.com/pedro-calderon-de-la-barca-1600-1681/> (15.09.2017)

pjesnik veže za motiv beskonačnosti. Peta pjesma nosi naslov „Prvi dan listopada.“ Pjesnik u pjesmi donosi promišljanje o prolaznosti koju jesen. Motivi su: san, svijet, krv, vatra, oči, ruke, darovi, sijač, sjemenje, sunce, zrake, voda, vatra, zaborav, list, stablo, vjetar. Pjesma se sastoji od tri kitice, smjenjuju se od katrena do distiha. Česte su elipse. *U kojoj cjelini.*¹²³ Prisutno je opkoračenje. *Podrhtava listi koji se ne može vratiti stablu.* Jednom otisnut list od stabla prepušten je sebi. Autor aludira na sebe ili nekog pojedinca koji se odvaja od kolektiva. Prepušta se vjetru, životu, mašti. Leprša životom. Pjesnik sebe naziva *bezazleni*. *Njegove su ruke pune darova koje prosipa kao sijač sjemene.* Darovi su simbolika pjesnikovih riječi koje on ima za sve oko sebe. Ne mogu svi osjetiti pjesnikovu pjesmu. *Ima očiju koje vide i / onih koje vide što oči ne vide.* Sljedeća pjesma nosi naslov „Pjesme koje nisam napisao.“, koju je posvetio svojoj supruzi Nadi. Pjesnik promišlja o pjesmama koje nije napisao, kaže da su odnesene vodom, da ih je sažgala vatra. Motivi su: pjesme, vjetar sunce, mjesec, plodovi zemlje, darovi neba, vatra, voda, kovitlač zvijezda, mrak, zvjerad, šuma, vrela, trzaj, jecaj, skok, odron, pljusak. Pjesma se sastoji od pet kitica. Druga i treća kitica su monostihovi. *Bile su no što su bile i jesu što su bile.*¹²⁴ Ponavlja se početak stiha *Pjesme koje nisam napisao.* Česte su anafore i opkoračenja, nema interpunkcija što doprinosi gradnji ritma pjesme. Anafora se javlja u predzadnjoj strofi:

*Bez njih se u mraku ne bismo prepoznali
bez njih ni zvjerad šumu proklinjala
bez njih vrela ne bi izviralala.*

Tri puta ponavlja , naglašavajući kako bi postalo besmisleno živjeti ovaj život bez pjesma koje su simbolika i plodovi života pjesnika. „Ne budi se, ne lebdi“ pjesma je promišljanja o pjesništvu. Pjesma sadrži nadrealističke motive. Motivi su: list, krilo, sumračje, ograde, okna, rbine, sjećanja, bebo, lice, praznina, svijeta, paklam bogovi, pauci, žrtvama, stranac, tišina, vitla, vulkani, duše, jezgro, oči, pameti. Sastoji se od šest strofa, od kojih je druga kitica je monostih. *Nestaje zvjezdano nebo, u sjaju u modrini*¹²⁵. U pjesmi su česta opkoračenja te jedno retoričko pitanje *Zašto, o Leukipe?* Prisutni su motivi snovitosti. *Savijen nad dolepršalim listom/... Savijen pod bjelinom snijega*. Na kraju pjesme pjesnik poručuje da sanjamo. *Ne budi se, lebdi.*¹²⁶ Bez interpunkcije završava pjesma kako bi dočarao, neprestano snivanje koje se proteže kroz cijeli život. Uslijedila je lirska proza naslova „Groznica 1“. Autor pjeva o svemu što voli, čitajući ju teško je razlikovanje snova od stvarnosti. Pjesnik zna

¹²³ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.201

¹²⁴ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.202

¹²⁵ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.205

da mu nitko bez dokaza neće vjerovati. Od samog teksta izdvajaju se 3 monostiha. Od kojih jedan čini retoričko pitanje. *Tko više vjeruje riječima?*¹²⁷ Motivi su: ruka, glasovi, krikovi, utopljenici, kolobare, krijesnice, žene, ruke, obale, more, šuma, vatra. Tekst ne možemo u cijelosti odrediti kao pjesmu ni kao prozu već kao kombinaciju. Česta su opkoračenja. Glagoli su prikazani u prvom licu prezenta. *Bar jednu školjku imam.* Sljedeći tekst istoimenog je naslova „Groznica 2“. Uslijedio je nastavak prepričavanja viđenja pjesnika te nevjerice kojom je okružen. Motivi su: strana voda, san, basma, sistem, riječ, budućnost, groznica. Ovaj književni tekst moguće je odrediti kao liriku u prozi. Česta su opkoračenja. Suprotstavljen je početak i kraj teksta. *Nitko se živ otamo nije se vratio.* U pjesmama je česta negacija svega što je ranije izrečeno. Sljedeći tekst je treći nastavak lirske proze „Groznica 3“. Autor kazuje o groznici koja ga lagano napušta, zbog toga nestaje i njegova inspiracija. *Groznica me ostavlja. opustošen sam kao klasje poslije skakavaca.*¹²⁸ Motivi su: groznica, klasje, skakavci, nebo, špilje, radovi, voda, dani, more, žali, oči i oblaci. Ovaj tekst je lirska proza. Česta su opkoračenja, usporedbe te personifikacije. *Nebo gleda.* Pri kraju teksta autor donosi retoričko pitanje *Kako nategnuti jedra kad su mi ruke oduzete?* Posljednje tri pjesme nose isti naslov „Demon ni zao ni dobar.“ Prva pjesma iz tog ciklusa je misaona, u kojoj pjesnik promišlja o demonu. Motivi su: ruke, san, proplanak, frula, plamen, čelo, divljač pepeo, priča. Pjesma se sastoji od tri kitice. Česta su opkoračenja i suprotnosti. Već u samom naslovu prisutan je oksimoron, demon ne može biti dobar:

*I dobar i zao
on je sijač koji zemlji ostavlja sjeme bačeno
da uquine ili da raste.
(...)¹²⁹*

Suprotnost je s citatima koje pronalazimo u Bibliji za riječ Božju. Druga pjesma naslovljena je „Demon ni zao ni dobar 2“. Autor govori o demonu koji vara sve. Motivi su: zrak, zmija, majmun, svinja, vrata, poraz, mravinjak, gradove, strojeve, ptice, leptir. Pjesma se sastoji od tri kitice. Smjenjuje se dugi i kratki stihovi, te se smanjuje broj stihova od većih do daljih. Posljednja kitica sastoji se od jednog stiha koja ujedno čini i retoričko pitanje. U pjesmi su prisutna opkoračenja. *A zašto ptice ne kruže iznad gore i ginu leptiri, zašto?* Pretposljednja pjesma istog je naslova „Demon ni zao ni dobar.“ Pjesma se sastoji od četiri strofe. Od kojih su druga kitica i četvrta sastoje od jednog stiha i tvore monostih. Česta su opkoračenja, retorička pitanja. Pjesma je prepuna imperativa i interpunkcija. *Ne traži odgovora!* Rime

¹²⁸Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.209 ¹²⁹Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.211

nema, no ima ritma koji je građen na figurama. U monostihu ove pjesme skrivena je poruka. *Čudi se i pitaj, sve dok živiš, sam i ostavljen*. Posljednja pjesma zbirke sadrži je modernistički naslov „Ako si iz budućnosti.“ U posljednjoj pjesmi pjesnik promišlja o vatri za kojom čezne i u ranijim pjesmama. Motivi su: budućnost, vatra, boravište, san, ljubav, svjetiljka, pijesak, more. Pjesma se sastoji od četiri kitice. More je ono koje ispunjava pjesnika. *Stojimo sami zagrljeni na pijesku*.¹³⁰ Posljednja kitica je monostih. Nema interpunkcija, prisutna su opkoračenja. Ponovno je u suprotnosti vatra sa mrakom: *Zašto mračna umireš, vatro dalekih boravišta*. Prisutna je aliteracija, ponavljanje glasa *m*, *mora života* koje jedan o najčešćih simbola- motiva pjesama Jure Kaštelana. Ono obuzima cijelo biće pjesnika, kao u pjesmi *More* Josipa Pupačića. More je kod Jure Kaštelana neumorno: *More, more, more neumorno*. Tri puta se ponavlja imenica *more* kako bi se naglasila važnost značenja *mora*, za autora. Zbirka nosi simboličan naslov *Zavjet za Epetion*, dobila je naziv po istoimenoj pjesmi. Pjesnik otkriva kako se nitko nije htio žrtvovati. Pjesme ove zbirke, u odnosu na pjesme prethodnih zbirki hermetičnijeg izraza. Pjesme su većinom misaone, u kojima pjesnik promišlja o životu, o dobrome i lošem, o postojanju svega, poneke pjesme zbirke posvećene su pjesnicima i pjesništvu. U ovoj zbirci su osim lirskih pjesmama, sadržane i lirske proze. Naslovi pjesmama su većinom su modernistički, otkrivaju temu pjesama. Rime u pjesmama nema. Ritam je prisutan, na njega utječu asonanca, aliteracija, opkoračenja te retoričko pitanje te elipse. Pjesme najčešće sadrže monostihove koje nose značenje cijele pjesme. Česte su personifikacije. Najčešći motivi jesu: smrt, more, san, vatra, mrak. Pjesnički izraz Jure Kaštelana u pjesama ove zbirke podsjeća na izraz simbolista, čiji cilj je ostvariti čistu poeziju koja bi pod prividom vanjske stvarnosti i doprla do biti stvari i pojava, do čiste ideje.

4.4. Kad ptice nestaju

Posljednja zbirka jest zbirka manjeg poznatog naslova *Kad ptice nestaju*, koje je imenovana prema pjesmi „Kad ptice nestaju.“ Dio izabranih pjesmama zbirke nalazi se u zbirci sabranih pjesama Jure Kaštelana naslov *Krilati konjanik*. Zbirka sadrži dvanaest pjesama. U zbirci je pjesnik prožet osjećajem nestanka sa ove zemlje. Ptice su u prijašnjim

¹³⁰Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.214

zbirdama bile simbolom pjesnika i pjesništva, dok ih sada pjesnik koristi kao simbol pojedinca. *Kad nestaju* simbolički želi poručiti kraj života, zbog kojeg je smrt simbol koji možemo pronaći u gotovo svim pjesmama njegovih zbirki. Pjesnik ovom zbirkom želi poručiti kako će biti kad pjesnici nestanu, kad umru oni koji imaju oči za one stvari koji drugi ne vide. Prva pjesma je naslovljena „Pomisao, u daljini.“ U naslovu pjesnik koristi interpunkciju, što kazuje o modernosti izraza. U naslovu riječi dijeli interpunkcijom pritom želeći zadržati dio koncentracije na misli riječi. Tema je vidljiva iz naslova pjesme. Pjesnik opisuje svoje razmišljanje o nemogućnosti dovoljnog gledanja voljene osobe. *Znaj, kad god te vidim prvi te put vidim.*¹³¹ Motivi pjesme su: put, uzdah, munja, svjetlost, modrina. Pjesma se sastoji od četiri kitice. Prva i treća su distisi, dok druga i četvrta su monostihovi. Interpunkcije nema, kako bi njome simbolički prikazao daljinu pogleda kojim seže ljubav prema voljenoj. Nema rime, ritam je stvoren opkoračenjima, aliteracijama, asonancama. Od glagolskih oblika koristi imperative šaljući upozorenje voljenoj da je ona sve za njega te prezentski oblike glagola poručujući kako je pomisao njegova sjevremena. Svjetlost je ta koja ga privlači u voljenoj. *Gledam a ne mogu se nagledati ove svjetlosti ovog zrnja gorućeg.* „Nevid“ je naslov druge pjesme iz zbirke. Pjesma nalikuje oblikom na pjesmu u prozi. Pjesma donosi promišljanja o prolaznosti života, pjesama koje odlaze u nevid. Motivi su: sunce, požar, bljesak, maslina, guvno, smokova, jezik. Pjesma se sastoji od sedam strofa, od čega su monostihovi dvije kitice. Monostihovi sadrže retorička pitanja, koja doprinose ritmu pjesme. *Što je jače od ludila?* Stihovi poduljih strofa sadrže podulje rečenice, koje su prepune epiteta. Pjesnik promišlja tko je izbrisao stranice sna te kako je sve san koji nestaje. Pjesma koja slijedi nosi naslov „Tjeskoba“. U pjesmi kao i mnogim pjesma prethodnih zbirki pjesnik promišlja o smrti. Smrt je strašna. *Smrt se ne izgovara.* Pjesmom kazuje kako se u Rudinama, iza Livadica kad netko umre kaže *uputi se preko vode*¹³². To je primjer eufemizma. Pjesma se sastoji od četiri kitice, od kojih sve čine tercine. Iako se pjesma ne rimuje, ritam je prisutan. Na njega utječe opkoračenje te aliteracije. Personifikacija se javlja u ovom dijelu stiha: *gdje se sunce rastaje. Preodjevena u lišaj i mahovinu tjeskoba.* Pjesnik čezne za danima, kad je bio dječak. Motivi su: voda, san, krilašca, tajne, trave, liše, zaborav, oči, ruka, cvijet, nebo, suton, sunce. Stihovi su podulje dužine nego li u prethodnoj zbirki. Sljedeća pjesma je istoimenog naslov kao i zbirka „Kada ptice nestaju“. Pjesnik donosi promišljanja o nestanku s ovoga svijeta. Motivi su: zemlja, trava, livada, mrtav, dijete, dolina, svjetlost, strah, voda, dušo, pjevice, jato. Traži od svoje ljubavi, koju naziva dijete da nestane počasno. *A ti dijete golo, ti,*

¹³¹ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.217

¹³² Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.219

*dušo prozirna, pusti da nestajem u jatu pjevica, u cvrkutu.*¹³³ *Duša prozirna* metafora je kojom pjesnik želi naglasiti nevinost djeteta u drage osobe. Gola duša je metafora za njeno srce koje je otkriveno, čije dubine pjesnik jako poznaje, zna njenu žalost zbog njegovog odlaska. Dvije su kitice uvučene u odnosu na preostale. Pjesnik kao da se nalazi u dnu zemlje, on je već nestao, voljenu traži da ga dostojno otprati na posljednje počivalište. U obje kitice, anaforom je označen početak. *Više ne znam ... / Više ne vidim ...*¹³⁴ Opkoračenje pridonosi ritmu zajedno sa asonancom. Jedno je retoričko pitanje *A ti, dijete goli, ti dušo prozirna, gdje si ti?*, također doprinosi ritmu pjesme. „Susret, neočekivan“ je sljedeći tekst zbirke. Kombinacija je lirske proze unutar koje su umetnuti stihovi pjesme. U početnom dijelu teksta, donosi nam lik ratnika, koji je nastradao na prvoj godini rata. Autor se sažalio nad tužnom sudbinom. U središnjem dijelu teksta nalazi pjesmu koja prikazuje nestanak junaka kroz lirske slike u prirodi. Pjesma koja se nalazi unutar teksta pjeva o nestanku. U pjesmi nema interpunkcija, izmjenjuje se dugi i kratki stihovi. Sastoji se od dvije kitice. Ritmu pjesme koja nema rime doprinose opkoračenja. Pjevana je u perfektu. U drugom dijelu teksta, autor kazuje da već dugo se nada susretu s junakom. U jednom trenutku mu se pričinilo, da su se susreli neočekivano, no ipak u susretu se pjesniku pričinilo kako je prepoznao sam sebe. Apsurdna je ideja susreta, koja navodi na razmišljanje kako je on junak, traži li on sebe, u liku pjesnika. *U tom susretu prepoznao sebe samog.* Česta je dvojnost, nemogućnost otkrivanja radi li se o stvarnosti ili snu. Ova pjesma naslovom podsjeća na pjesmu Antun Branka Šimića „Susret“. U kojoj je sličan grafički izgled pjesme, kao ovdje u ovom tekstu koji čini kombinaciju pjesme i lirske proze. Grafički izgled pjesme u oblik pjesme otkriva kako se radi o rukama koje su širom rastvorene na susret. „Kenotaf nad morem“, simboličan je naslov sljedeće pjesme zbirke. Simbolika se nalazi u značenju riječi kenotaf, to je simboličan grob koji je podignut na uspomenu pokojnika čije se tijelo nalazi drugdje. Komponirana je od jedne kitice, koja nas podsjeća na epitaf. U epitafu je izložena žalost zbog stradavanja. Motivi su: stajaća stijena, prašina, svjetlost, ruke, vesla, krila, mladost i more. Ova cijela pjesma je obliku epitafa kao da je simbol nadgrobnog spomenika mornaru čije je tijelo nestalo. Tu pjesmu kao da pjeva njegova voljena. *A mene u crno zavilo.* Simbolično se nada pjesnik da će ime mornara biti upisano *na kamen na spomen svjetlosti*¹³⁵. Spomen svjetlosti simbol je života mornara koji je zračio dobrotom. Mornarevo ime pisano je velikim slovom, kako bi se naglasila važnost njegovog života. Sljedeća pjesma naslovljena je „Sve plavo, nebeski

¹³³Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.220

¹³⁴Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.220

¹³⁵Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.222

plavo.“ U naslovu pjesme vidljivo je ponavljanje, kako bi se naglasila plava boja. Tema pjesme je misao na nemoćnost čovjeka pred životom. Ovaj tekst kao da je isto kombinacija lirske proze i poezije. No, ipak tekst je moguće interpretirati kao pjesmu koja se sastoji od tri kitice. Motivi su: Neman, Magare, Gojino, poezija, slikarstvo, svjetlost, zrnice, boja, plavetnilo, svjetovi, kamenje, tren. Od figura su prisutne: aliteracija, asidenton, opkoračenja. Riječi slikarstvo i poezija pisane su kurzivom kako bi pjesnik naglasio njihovu važnost za sebe. Plava boja prevlada u cijeloj pjesmi, koja simbolizira nebesko. Zanimljiva je sintagma *Moja nijema poezija*¹³⁶, njome želi poručiti kako njegova poezija ništa ne govori ništa ne pokazuje. Nadopunjuje se sa sintagmom *tvoje slijepo slikarstvo*, kojom pjesnik poručuje da je slikarstvo koje ništa ne prikazuje i ne vidi. U prvoj strofi prevladaju tamni tonovi boje, koje se u kasnijim stihovima zamjenjuju svjetlim tonovima plave boje, čije plavetnilo započinje već u naslovu pjesme. U pjesmi su prisutne interpunkcije. Česta su retorička pitanja. *Što je čovjek? I što nije čovjek?* Pjesma završava eliptičnom rečenicom koja simbolički donosi prikaz kraja beskraj. *Tren, bar jedan*. Sljedeća pjesma je misaona naslovljena je „Otoci u snu“. U pjesmi je prikazana snovitost. Komponirana je od dvije kitice. Posljednja je kitica je monostih. *Sunce, ne probudi me*. Nema interpunkcije kojom pjesnik želi poručiti nedovršenost. Polisidenton je glavna figura na kojoj građena pjesma. Anafore doprinose ritmu zajedno sa ponavljanjima. Motivi su: more, gora, vatra, voda, grana, ptica, krila. Pjesnik otkriva kako je on ta ptica koja sanja. Krila su mu dana za let, ovom pjesmom želi poručiti kako se ne želi probuditi iz sna pjesnika. „Lumin“ je sljedeća pjesma zbirke. U pjesmi tema je gorenje lumina u svim prilikama i prigodama života. Pjesma je slobodnog stiha, no ritam gradi simploka, potom opkoračenje. *Od davnina u davnine / iz daljina u daljine*. Glagoli koji nose tri stiha za redom su pisani u nesvršenom obliku prezenta gori, treperi, tinja. Pjesnik navodi za koga sve gori lumin. Motivi su: daljina, davnina, konj, planina, sjena, zjena, ulje. Pjesma je izrađena od jedne kitice. Grafički izgled pjesme podsjeća na ruke i tijelo te na gorenje svijeće. Misaona pjesma „Pijetao u bljesku!“ je sljedeća pjesma zbirke. U naslovu pjesme krije se interpunkcija usklika i ushita. Jedna od posljednjih pjesma koje je Kaštelan napisao pjeva o bljesku za kojim pjesnik teži cijeloga života. *Živa vatra!*¹³⁷ Želi poručiti da će ga vatra očistiti, prije prelaska na onostranost. *Pijetao* je simbol, upozorenja kojim započinje nova zora, novi život. Zato je u naslovu pjesme sadržana interpunkcija usklika. Pjesnik se nada kako mu pijetao najavljuje tišinu mračnih boravišta. Sintagma *tišina mračnih boravišta* je koja simbol onoga čemu se pjesnik može nadati nakon ovog života. U posljednjem monostihu otkriva kako se

¹³⁶Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.223

¹³⁷Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.227

ipak radi o snu koji ga prožima: *San sam usnuo, jedini znak koji ostavljam*. Ovdje nailazimo na ponovnu sliku kolebanja između sna i života. Za pjesnika je život isto što i san i obratno. U svojim pjesmama koje su poput snova, ostavlja dio sebe, dio svog prepoznatljivog znaka. Pjesma je komponirana od četiri kitice. Posljednja kitica jest monostih koji nosi značenje cijele pjesme. U pjesmi nema krajnjih interpunkcija, kao da izostavljanjem njih pjesnik želio poručiti beskonačnost snova. Opkoračenja su glavne figure ritma pjesme. Motiv pjesme je: pijetao, bljesak, jezgra, sunca, svjetlosti, oko, voda, vatra, boravišta. Sljedeća je pjesma koja nosi naslov „Skrinja“. Pjesnik otkriva kako se *skrinja* otkriva samo u snu. Skrinja je simbolika podsvijesti, koju možemo otkriti jedino preko snova. *Tada otoci zaplove kao oblaci*. To je metafora je snovitosti. Motivi: skrinja, cvjetovi, sunca, stećcima, vrelo, sarkofag, delta, jednorog, čaša, prosjak i smrt. Pjesma se sastoji od dvije kitice. Pjesma nalikuje više lirskoj prozi nego li lirskoj pjesmi. Liričnosti proze doprinosi odvojenost teksta na dvije kitice. Česta su: opkoračenja, aliteracije, ponavljanja. Početni dio stiha se ponavlja kao inverzija u predzadnjem dijelu pjesme:

Skrinja skriva što otkriva.
(...)
*Skrinja otkriva što skriva.*¹³⁸

Prisutne su interpunkcije. Skrinja je ta koju je vrijeme lagano odnijelo. Posljednja pjesma nosi naslov „Bijela nevjesta“. Ovaj tekst možemo nazvati pjesmom u prozi. Oblikom više nalikuje na prozu nego li poeziju. Tema pjesme je bura. Nazivaju simbolično *bijela nevjesta* jer ona donosi zdravlje. Podnaslov je *genius loci*. Simbolično želi u tom naslovu poručiti da je bura, duh zaštitnik mjesta. Motivi su: bura, gospodar, vladarica, tica, latice, ruka, lice, škura, znaci, klasje, trsje, rukama, sunce. Na liričnost proze utječe asidenton, opkoračenje, onomatopejski glagoli zviždi, krši, kida, jauče, plače, škriči. Prevladavaju oblici glagola u trećem licu jednine. Pronalazimo suprotnosti unutar jedne rečenice, koje jedna drugu isključuju. *Bura stvara i razara*. Prisutna je interpunkcija. U posljednjoj rečenici teksta Kaštelan donosi narodnu uzrečicu *Daj bože malu buru, a veliko sunce*. Ta činjenica potvrđuje kako je svoje uzore Jure Kaštelan pronalazio u narodnom pjesništvu. Ova zbirka pjesama jedna je od najkraćih zbirki dosada. U odnosu na prethodne zbirke, pjesnikov izraz je sažet. Motivi su i dalje slični motivima prošlih zbirki. Interpunkcija se rijetko pojavljuje. U ovoj zbirci se javlja novost u odnosu interpunkcije koja se javljala u naslovu pjesama. Jedna od najčešćih boja ove zbirke je plava boja, kojom pjesnik čezne za nebeskim plavim. Česti su monostihovi. Par pjesama su kombinacija poezije i proze u stihu. Neke rečenice su dugačke,

¹³⁸Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.228

a poneke kratke. Grafički izgled i dalje je u većini pjesama povezan sa naslovom i temom. Snovitost je ta koja je usko povezana sa životom i poezijom, zato ponekad nije moguće odrediti radili se o snu ili životu. Bjelina je posljednja boja kojom želi naglasiti osjećaj slutnje smrti . Taj boja je prisutna od prve do zadnje zbirke posljednje faze pjesništva Jure Kaštelana.

5. STILISTIČKE DOMINANTE

5.1. Pjesničke figure

U pjesmama kasnije zbirke se mijenja izraz pjesnika. Moguće je pronaći mnoge figure. Neke služe na gradnji stiha, ritma, neke grade pjesničke slike. Figure dikcije ili glasovne zvučne figure su figure čije se djelovanje zasniva na učinku glasova i zvukova u govoru. Učestalo se pojavljuju: aliteracija, asonanca, anafora, poliptoton, onomatopeja. Asonanca je česta figura dikcije te kao primjer navedena je iz pjesme „Naježda slika“: *Ja ću se rastvarati i zatvarati.*¹³⁹ Samoglasnik *a* je otvoren što doprinosi samoj otvorenosti stiha. Često je ponavljanje samoglasnika *i*. *Neka poplave vode iz svih izvora, iz svih vrutaka i vreća.* Samoglasnik *i* je svijetli samoglasnik te pridonosi svjetlijem ugođaju u pjesmi. Ponavljanje samoglasnika *e* pronalazimo u stihovima pjesme „Ludaci i drveni sveci uz Primorje“: *i psi i ulje i koze i bure i loze i mazge.*¹⁴⁰ Ovo je primjer ponavljanja drugog svijetlog samoglasnika *e*. Ponavljanje samoglasnika *o*, donosi tamni ugođaj pjesmi, riječ je *o* stražnjem tamnom samoglasniku. Primjer ponavljanja samoglasnika *o* primjer iz pjesme naslova Jarboli:

Jarbole drvo ogoljelo.
Jarbole, drvo ljubavi.
*Jarbole, drvo nemirno.*¹⁴¹

Ponavljanje samoglasnika *u* nalazimo u mnogim pjesmama, donosimo primjer ponavljanja samoglasnika *u* pjesmi naslova „Pjesme koje nisam napisao“: *Bile su što su bile a sve su bile i jesu što su bile.*¹⁴² Samoglasnik *u* je tamni i stražnji, utječe na ritam pjesme. Sljedeća figura ponavljanja glasova, ovdje je riječ o suglasnicima u stihu je aliteracija. Čest je slučaj ponavljanja suglasnika *m*, *s*, *t*, *r*. Prvi je primjer ponavljanja suglasnika *m* u pjesmi „Uspavanka“: *U mrtvom moru sve je mrtvo.*¹⁴³ Još jedan je primjer iz pjesme „Svjetiljka od zemlje“: *kad je mrak, mrkli mrak mraka.*¹⁴⁴ Spada u mukle, neodređene dvousnenike ili

¹³⁹Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.127

¹⁴⁰Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.138

¹⁴¹Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.153

¹⁴²Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.205

¹⁴³Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.129

¹⁴⁴Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.161

bilabijale. On doprinosi tamnosti, čak pojačava značenje riječi mrtvom, na taj način pojačava značenje riječi i podsjeća pritom na mrak ili smrt. Sljedeće ponavljanje suglasnika *s*, vidljivo iz prethodnog stiha pjesme „Pjesme koje nisam napisao“. *Bile su što su bile a sve su bile i jesu što su bile*. U sljedećem primjer donosimo ponavljanje suglasnika *r* iz pjesme Zavjet za Epetion: *Ruše koji grade, grade koji ruše*¹⁴⁵. Ponavljanje glasa *r* doprinosi zvučnosti i kao da podsjeća na rušenje. Sljedeće ponavljanje suglasnika jest ponavljanje suglasnika *t* i *s* u pjesmi „Svjetiljka od zemlje“: *Sve što nestaje postaje svjetlost*. Suglasnik *t* je prskavi. Aliteracija u navedenim primjerima iz pjesmama doprinosi ritmu, zvučnosti i pojačava ukupni dojam pjesme. Najčešće ponavljanje suglasnika utječe na naglašavanje riječi u kojima se suglasnik nalazi. Anafora je stalna figura dikcije koju Kaštelana koristi u svom pjesništvu. Najčešće se pojavljuje njegovim pjesmama. Navesti ću par primjera anafore:

*Ja nisam plakao suze
same su plakale
Ja nisam rekao riječi
same su se rekle
Ja nisam snivao san
sam se snivao
Ja sam se grijao suncem
i kišom umivao*¹⁴⁶

Ovo je primjer anafore iz pjesme „Nevidljivo“. Anafora je u cijeloj pjesmu prisutna. Posljednji stih se u suprotnosti ponavlja kao anafora koja je ključna. Prvo pjesnik nabraja što sve nije, potom u posljednjim stihovima otkriva što je sve radio. Sljedeći primjer anafore jest iz pjesme „Preobraženja ljubavi“:

(...)
*i postala je mala riba i mala zvijezda
i postala je mala voda i mala gora i mala livada
i malo more i malo jedro i ptica mala
i mala maslina i sunce...*
(...)¹⁴⁷

U gore navedenom primjeru prikazano je ponavljanje koje zahvatilo početke stihova koji su izgrađeni od jednaka poretka te u sljedećim stihovima dolazi i do ponavljanje veznika *i*. Tu se otkriva još jedna figura, to je figura konstrukcije, polisidenton. Sve to utječe na povezanost pjesme u jednu cjelovitost. Donosim još jedan primjer anafore koje je prisutna u cijeloj pjesmi naslova „Punjena ptica“:

Ovo perje nije perje iako je drhtavo kao perje

¹⁴⁵Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.199

¹⁴⁶Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.135

¹⁴⁷Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.136

ovo je perje pernatije od perja
ova ptica nije ptica iako je kao ptica
ova ptica cvrkuće neprestano
cvrkutati ne prestaje
*ovaj primjerak*¹⁴⁸

Svi ovi primjer anafore pokazuju kako anafora utječe na ritam pjesme, na melodičnost i naglašavanje pojedinih stihova. Sljedeća figura konstrukcije je poliptoton. To je figura koja se rijetko javlja, no ipak kad se javi utječe na pjesmu u cjelini. Primjer poliptotona nalazi se u drugom stihu pjesme koja je prethodno navedena kao primjer anafore. *Ovo je perje pernatije od perja.*¹⁴⁹ Jedan od primjera nalazi se u pjesmi naslova „Vražda“:

Oblik je sklad
a moj je sklad urlik
moje jedinstvo je urlik
svijet mojih čula urliče
svijetlo koje gledam urliče
slovo koje piše urliče
vrijeme koje živim urliče
rastegnut na kotačima ratova
urličem urličem urličem
*jer i planina urliče u prazno nebo*¹⁵⁰.

Cijela pjesma građena je na poliptotonu. Naglašava se urlik, kojim pjesnik želi dočarati kako sve što ima i sve što on jest urlik njegova srca zbog nepravde. Sljedeća figura je onomatopeja. Primjer onomatopeja javlja se u pjesmi naslova „Bijela nevjesto, genius loci.“ *Bura vrišti, zviždi, krši, kida, potapa, jauče, plače, kriči.*¹⁵¹ ... Sljedeći primjer je uz pjesme „Utvara:“

Što stojiš... Trupino ... rokćeš, ričeš, laješ,
ceriš se, režiš, siktiš, gmižeš. Zašto? Gdje si?
Što šutiš? Urliči, zavijaj, sumlato, grdobo,
*buljino, krastačo (...)*¹⁵²

Sljedeće figure su sintaktičke figure ili figure konstrukcije. One ostvaruju osobit poredak riječi u rečenici, stihu koji odstupa od gramatičkog, uobičajenog rasporeda riječi; uspostavljaju se nova značenja i novi smisao u riječima. Gotovo sve figure konstrukcije su zastupljene u pjesmama Jure Kaštelana. To su: inverzija, asidenton, polisidenton, retoričko pitanje te elipsa. Inverzija su česta u pjesmama Jure Kaštelana. Jedan od

¹⁴⁸Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.167

¹⁴⁹Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.167

¹⁵⁰Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.132

¹⁵¹Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.229

¹⁵²Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.175

primjera nalazimo u pjesmi „Začarano more“: *Dodi, dragi moj.*¹⁵³ U sljedećem primjeru prikaz je inverzije na gotovo cijeloj strofi iz pjesme „Što ću ja i moja gitara“:

(...)

*Pjevam sam, a čuje li me draga
ili spava osvojena mjesečinom i zvijezdama
kao žalo njena smijeha, kao biser njena sna?
Ako umre draga, što ću ja i moja gitara,
stara kao more?*¹⁵⁴

Inverzija u cijelosti utječe na stih pjesma. Kao da prekida tokove misli i izraza pjesnika. Utječe na razumijevanje. Ovdje se inverzija preklapila sa još jednim stilskim sredstvom, sa retoričkim pitanjem. Naime isto Branko Vuletić kazuje: *Inverzija se može poklopiti s nekim versifikacijskim postupkom.*¹⁵⁵ No, inverzija može otkriti kakav je poredak, ustroj pjesme, što Vuletić navodi. Sljedeća figura konstrukcije je asidenton. Primjer asidenton naveli smo u pjesmi „Preobraženja ljubavi“:

(...)

*i postala je mala riba i mala zvijezda
i postala je mala voda i mala gora i mala livada i malo more i
malo jedro i ptica mala
i mala maslina i sunce...*
(...)¹⁵⁶

Još jedan primjer asidenton javlja se u pjesmi „Pjesme koje nisam napisao“:

(...)

*bile su mjesec i plodovi zemlje i
sunce i darovi neba i leptir što umre
bile su čim se rodi
disanje
(...)*

Veznik *i* utječe na povezanost pjesme u cjelini. U sljedećem primjeru donosim primjer veznika *ili* u pjesmi „Odseljena duša“:

(...)

*ili luta ostavljenim staza ili je rak na pijesku
ili smokva u cvatu ili tko zna koji grozd.*¹⁵⁷
(...)

Sljedeća figura konstrukcija koja se javlja u nekoliko pjesmama je polisidenton. Utječe na rastegnutos izraza. Tu figuru nalazimo u pjesmi naslova „Ludaci i drveni sveci uz Primorje“:

(...)

Sakati, kljasti, drveni, bez gave, bez pozlate,

¹⁵³ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str. 149

¹⁵⁴ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str. 143

¹⁵⁵ Branko Vuletić, *Prostor i pjesme.*, Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu,

Zagreb,.1999. str 205.

¹⁵⁶Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske,Zagreb, 1991., str.136

¹⁵⁷Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske,Zagreb, 1991., str.140

*u dronjcima, u prašini, bos i odbačeni*¹⁵⁸
(...)

Nikola Miličević navodi razloge učestalih ponavljanja u pjesmama Jure Kaštelana:

„On se rado vraća onim ponavljanjima kojim je narod već odavno, u pjesmama i gatalicama, postizao opojnost i sugestivnost. Zato je u Kaštelanovom pjesništvu uočljiva velika sklonost prema zvukovnim elementima i muzici koju često postiže upravo ponavljanjem riječi i stihova¹⁵⁹.“

Sljedeća figura je jedna od najčešćih figura u pjesmama kasne faze. Riječ je o elipsi koja utječe na razlomljenost misli. Branko Vuletić¹⁶⁰ navodi kako se najčešće u Kaštelanovom pjesništvu mogu pronaći bezglagolski ulomci. *Čitava pjesma može biti eliptična*. Isto to nalaze se i ulomcima novela koje smo ranije analizirane. Primjer jedne od elipse može pronaći o pjesmi „Što ću ja i moja gitara¹⁶¹“: *Samo mrtvi. Koji galeb. I oblaci*. U pjesmi „Mrtvac u kući“ nalazimo česte elipse koje grade pjesnikov odrješit, sažet izraz, pomalo i grub:

(...)
*Čitaju listaju, nose naša odijela. Nevidljivi
uvijek. Nesiti. Uvijek trudni. Nesani. Uvijek
slijepi. Prašnjavi, Zalutali. Sustali. Na prolazu
uvijek. Plačni. Nečujni. Krađu naš kruh.*
(...)
*U gostima smrti.*¹⁶²

Elipse najčešće utječu na napetost unutar stihova. Branko Vuletić navodi citiram: *Eliptične rečenice su česti oblik distorzije*.¹⁶³ Prema autoru distorzijom se postižu najčešće isticanja riječi koje nalaze izvan svoje logičke cjeline. Primjer jednog eliptičanog stiha nalazi se u pjesmi naslova „Sve plavo, nebeski plavo“:

(...)
*Sve plavo, nebeski plavo, sve kristalno, prozirno.
Plave vode, plavo kamenje, sve tirkizno.
Tren, bar jedan.*¹⁶⁴

Kao primjer još jedne vrste elipse, Branko Vuletić navodi kako je u pjesmama Jure Kaštelana je zastupljena versifikacijska elipsa. Definira ju:

¹⁵⁸Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.138

¹⁵⁹Nikola Miličević, „O poeziji“ u: *Jure Kaštelan. Krilati konjanik.*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.288

¹⁶⁰Branko Vuletić *Prostor i pjesme*. Biblioteka L. Zagreb.1999. str. 239

¹⁶¹Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.143

¹⁶²Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.147

¹⁶³Branko Vuletić, *Prostor i pjesme.* Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb.,1999. str 224

¹⁶⁴Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.223

„Kao više isprekidanih proširaka također može pokazati tendenciju prema eliptičnom izrazu, posebno ako su odvojeni u zasebne stihove. Izostavljena je interpunkcija, stih postaje jedina oznaka ustroja izričaja, a taj je ustroj eliptičan.“¹⁶⁵

Primjer versifikacije elipse nalazimo u pjesmi naslova „Mlin za riječi“:

Melje krupno i sitno
Na svim jezicima
U svim smjerovima
Pod božjom kapom
I bez
Po nadahnuću i bez
Sve što možeš i ne možeš na njem možeš
Savršenstvo¹⁶⁶

Sljedeća figura konstrukcije je retoričko pitanje. Jedna je od čestih figura na kojima Kaštelan gradi svoj pjesnički izraz. Prisutno je unutar proznih tekstova, novela, lirske proze te pjesama. Primjer se nalazi u pjesmi „Odseljena duša“:

(...)
Kad dođe na tvoj prozor iznemogla. Ne diši.
*Kad dođe. Iz kojeg sna?*¹⁶⁷
(...)

U ovim stihovima osim retoričkog pitanja, koje pridonosi misaonosti pjesme te propitkivanju svega, u ovim stihovima krije se još jedna figura dikcije anafora. Sljedeći primjer retoričko pitanja javlja se u pjesmi „Nebo bez neba“:

(...)
Tko će odbiti mahnuti vjetar što se strmoglavo
*vtloži kroz crne rupe neba?*¹⁶⁸
(...)

Još jedan primjer retoričkog pitanja prisutan je u pjesmi „Bio jesam“:

(...)
*A zar me čuje tko ni sebe ne čuje?*¹⁶⁹

Od ostalih figura u pjesma kasne faze prisutne su figure misli. Od figura misli javljaju se: usporedba, paradoks te oksimoron. Najčešće od njih se pojavljuje figura je oksimoron. U dvije pjesme se nalazi oksimoron „Kraj beskraja.“te „Ne budi, ne lebdi.“¹⁷⁰ Nalazimo isti oksimoron kao u pjesmi naslova kraj beskraja. Oksimoron nalazimo u stihovima pjesme:

¹⁶⁵Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske,Zagreb, 1991., str.254

¹⁶⁶Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske,Zagreb, 1991., str.166

¹⁶⁷Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske,Zagreb, 1991., str.140

¹⁶⁸Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske,Zagreb, 1991., str.174

¹⁶⁹Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske,Zagreb, 1991., str.192

¹⁷⁰Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske,Zagreb, 1991., str.205

*Sjeno tamne svjetlosti, provalijo na putu.*¹⁷¹ Figura koje rijetko javlja u pjesmama je paradoks. Sljedeći je primjer paradoksa u pjesmi „Svjetlost zemaljska“: *Oči su slijepe u mraku, jer ne vide kad gledaju.*¹⁷² Paradoks je prisutan u lirskoj prozi naslova „Groznica 2“: *Bio sam s onu stranu vode i vidio sam da se ništa ne vidi.*¹⁷³ Usporedba se rijetko javlja u pjesmama kasne faze. Primjer usporedbe iz pjesme: „Pjesme koje nisam napisao“ glasi: *Bile su kao što oblak trenutak bude kao kapi kišne.*¹⁷⁴ U lirskoj prozi „Groznica 3“ nalazimo još jednu usporedbu: *Opustošen sam kao klasje poslije skakavaca.*¹⁷⁵ U pjesmama zadnje faze česta je sinestezija i antimetabola. Primjer antimetabole nalazimo u pjesmi „Zavjet za Epetion.“: *Ruše koji grade, grade koji ruše.*¹⁷⁶ U pjesmi naslova „Nebo bez neba“ nalazimo sinesteziju: *Šum mračnih voda plamti u mom zaboravu.*¹⁷⁷ Sinesteziju nalazimo u pjesmi „Uspavanka vremena“ :

(...)
Ti koji voliš,
znaš mirisne lastavice i cvrkutave ruže
 (...)
Znaš mirisne lastavice i cvrkutave ruže,
ti koji voliš.
 (...)¹⁷⁸

Inverzija je prisutna u gore navedenim stihovima što utječe na zrcalnu strukturu kako navodi i Branko Vuletić.¹⁷⁹ Zrcalna struktura vidljiva je i inverzijama i suprotnostima. U pjesmi „Lako ti je, teško ti je“ prisutan je primjer zrcalne strukture koja je temeljena na suprotnostima¹⁸⁰:

Lako ti je suncu suncovati
Lako ti je nebu nebovati
Teško ti je gladnu gladnovati
Teško ti je žednu žednovati
Lako ti je ludu mudrovati
Teško ti je mudru ludovati.

U pjesmama Jure Kaštelana javlja se Šimićevska figura sinestezije. Tri figure riječi zastupljene u pjesmama kasne faze. To su: metafora, eufemizam te personifikacija. Primjere

¹⁷¹ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.177

¹⁷² Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.198

¹⁷³ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.208

¹⁷⁴ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.201

¹⁷⁵ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.209

¹⁷⁶ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.199 ¹⁷⁷ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.174

¹⁷⁸ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.130

¹⁷⁹ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.21

¹⁸⁰ Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.35

metafore nalazi se u većem broju pjesama. Navesti ćemo primjer iz pjesme naslova „Bio jesam“:

(...)
*U jednom snu, ja živ, bio sa krilato sunce,
bog neki među pticama koje su*¹⁸¹
(...)

Eufemizam je figura koja služi za ublažavanje značenja. Vidljiva je u pjesmi „Kraj beskrajā“. *Ne letiš više.*¹⁸² Figura kazuje kako je smrt nastupila. Sljedeći primjer je iz pjesme „Kenotaf nad morem“. *A mene u crno zavilo*¹⁸³. Pjesnik najavljuje smrt koja dolazi. U pjesmama Jure Kaštelana česta je personifikacija. Primjer personifikacije prikazan je iz pjesme „ Prvi dan listopada“: *Podrhtava list koji se ne može vratiti stablu. Ostavljen sebi. Darovan vjetru.*¹⁸⁴ Personifikacija je prisutna u ekspresionističkoj slici iz pjesme „Ništa nije svršeno“: *Krv vrišti*¹⁸⁵. Nakon analize mnogobrojnih figura iz pjesama Jure Kaštelana, možemo zaključiti kako je moderan Kaštelanov izraz. U Kaštelanovoj poeziji nalazimo novu vrstu versifikacijske elipse što utječe na jedinstvenost stila. Figure konstrukcije najčešće su korištene figure u pjesništvu. Na razbijanje misaonih cjelina stihova utječu elipse koje su neizostavne u pjesmama. Retoričko pitanje doprinosi ekspresionističkom i nadrealističkom pjesničkom izrazu Kaštelana. Retorička pitanja zbunjuju, iznenađuju čitatelje. Pjesnički izraz je bogat slikama, motivima i epitetima iz prirode. Priroda je neizostavna u pjesmama Jure Kaštelana. Poput Vesne Parun, njegove generacijske suputnice, prirodu gleda izvorom svega stvorenog tražeći u njoj sklonište i utjehu. Źeli se vratiti svome iskonu, za koji vjeruje da je priroda.

5.2. Opkoračenja

Opkoračenje je figura koja ne spada u versifikacijske figure, zbog toga je svrstana u posebno poglavlje. Njena izdvojenost ukazuje na učestalost i važnost u pjesmama Jure

¹⁸¹Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.192

¹⁸²Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.178

¹⁸³Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.222

¹⁸⁴Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.201

¹⁸⁵Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.201

Kaštelana. To je najčešća figura u pjesmama. Pjesnik njome prenosi misao iz jednog stiha u drugi, iz jedne strofe u drugu strofu. Sve navedeno utječe na cjelovitost pjesme, tj. kontinuitet misli te ritam pjesme. U sljedećem dijelu odlomka donosimo primjere iz pjesama Jure Kaštelana. Prvi primjer je iz pjesme naslova „Što ću ja i moja gitara“:

(...)
Ja sam grobar. Imam dragu. Najdražu od sviju žena
Sunce grla njena grli me i obasjava.

(...)
Ja sam mlad. I dašćara mi uz rub groblja
gdje prolaze lađe. Ne dolazi k meni draga.

(...)
Pjevam sam, a čuje li me moja draga
ili spava osvojena mjesečinom i zvijezdama
kao žalo njena smijeha, kao biser njena sna?

(...)¹⁸⁶

U cijeloj pjesmi prisutno je opkoračenja iz stiha u stih, ono utječu na povezanost misli u stihovima. Opkoračenje utječe na lakše je praćenje slijeda misli. Sve navedeno doprinosi cjelovitosti. Sljedeći primjer opkoračenja je iz pjesme naslova „Voda zaborava“:

(...)
Zaboravio sam se uz onu vodu i sad
od zvijezde do zvijezde do zemlje do
one vode u komadiće pa sažgati pa
natrag od zemlje do zvijezde do zvijezde¹⁸⁷

(...)

Gore naveden primjer opkoračenja koje se kontinuirano pojavljuje u cijeloj kitici, djeluje na cjelovitost te istovremeno utječe na protočnost riječi u stihu, zbog čega nisu prisutne interpunkcije, već misao sama ide.

Sljedeći primjer je iz pjesme „Uš“:

(...)
Kolje
grize
ispija.
Napala me
ispija
šuga
svrab.
Razdražila se
uzbunila se
namučila se
udarila
pa po nogama
pa po rukama
pa po krastama
pa po čelu
pa u oči

¹⁸⁶Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske,Zagreb, 1991., str.143

¹⁸⁷Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske,Zagreb, 1991., str.163

uvrće
završće
vrti li vrti
bjesni li bjesni
gnjidetina.
(...)
188

U cijeloj pjesmi kao u ovom gore navedeno primjeru, opkoračenja su prisutne. Stih čini jedna riječ na koju se nadovezuje druga riječ sljedećeg stiha te se na taj način kontinuirano proteže opkoračenje kroz pjesmu. Ritam pjesme utječe na cjelovitost, te izgrađuje grafički izgled pjesme. Opkoračenja su stalna u pjesmama koju napisane po uzoru na narodno pjesništvo, što doprinosi ritmu i ugođaju pjesme. Sljedeći primjer je iz pjesme naslova „Brzalica“:

(...)
Zora zre more mre umire
Od gore do gore voda vre izvire
uvire
umire
more mre
voda vre

Loza pupa koza čupa
kad propupa
Unu nu eno nu
Za vodom za gorom
Zavoroni zagoroni
Đunđeroni
Po Mosoru po Kosoru
Po Bilaji po Svilaji
Zelenbući đelenbući¹⁸⁹
(...)

Gore naveden primjer donosi brojalicu u kojoj je opkoračenje u cijelosti zastupljeno. U ovim primjerima pjesama nevezanog stiha opkoračenje ne utječe na funkciju isticanja u stihu, kako navodi Branko Vuletić.¹⁹⁰ Posljednji primjer opkoračenja prikazat ćemo iz pjesme naslova „Ako iz budućnosti“:

Ako iz budućnosti stižeš, zašto mračna
umireš, vatro dalekih boravišta

Tko će ugasiti male svjetiljke
koje se užiju same od sebe dok pristižeš
tajnim stazama, moja ljubavi¹⁹¹
(...)

¹⁸⁸Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.178 ¹⁸⁹Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.183

¹⁹⁰Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.212

¹⁹¹Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.214

U gore navedeno primjerom prikazano je opkoračenje koje ide iz strofe u strofu. Opkoračenju prethodi izostanak interpunkcije. U pjesmama misao neprekidno teče, zbog opkoračenja. U posljednjem dijelu poglavlja prikazan je primjer opkoračenja iz lirske proze unutar koje se nalazi pjesma. To je lirska proza naslova „Susret, neočekivan“:

(...)
Nestao
kao krtica u zemlju
kao vidra u vodi
(...)
Zaronio
kao kamen
u more
u vrtlog
u vihor
*u divlju dubinu*¹⁹²

U ovom primjeru pokazano je opkoračenja koje je prisutno u lirskoj pjesmi, gdje je izostavljena interpunkcija, što utječe kontinuitet i nedorečenost pjesme tj. misli pjesnika.

5.3.Rima

Nakon analize pjesama iz zbirke kasne faze Jure Kaštelana, zaključujemo kako u pjesmama nema rime. Pisane su slobodnim stihom. Walt Whitmann je prvi pjesnik koji je koristio slobodan stih u svojoj zbirci *Vlati trave*. Utjecaje Whitmannova slobodnog stiha vidljiv je u pjesmama Jure Kaštelana. Antun Branko Šimić je prvi hrvatski pjesnik koji je koristio slobodan stih. Uz Šimića slobodnim stihom pisali su: Antun Cesarac, Gustav Krklec i Miroslav Krleža. Kaštelan je napisao radove o Šimiću što je utjecalo na njegov pjesnički izraz. Slobodan stih ne sadrži rimu, ali nije bez ritma. Dubravko Jeličić za ritam Kaštelanova pjesništva kazuje: „Sljedbenik je francuskih simbolista u ritmičkoj strukturi, a potomak nadrealista u slikovitosti i spontano nadahutoj igri riječima.“¹⁹³ Sada slijede primjeri Kaštelanova slobodnog stiha. Prvi primjer je pjesme „Prvi dan listopada“:

*Jednostavna riječ, prozirna od sna. Nestala iz
ovog svijeta sa onima koji su je znali. Gdje se
skrila. u kojoj cjelini. U kojim Gatima. Zar grca u
krvi i gori u vatri. Ima oči koje vide i*

¹⁹²Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.221

¹⁹³Dubravko Jeličić „Moderni objektivizam i socijalna tendencioznost“, u: *Povijest hrvatske književnosti*, ur. Josip Pavičić, Naklada P.I.P., Zagreb, 2004., str 460

*onih koje vide što oči ne vide.*¹⁹⁴
(...)

Stihovi pjesme donose lirsku prozu, a ne lirsku pjesmu. Liričnosti teksta pridonose brojne figure koje su ranije navedene. U sljedećoj pjesmi „Tjeskoba“, nalazimo sličan oblik kao u gore navedenoj:

*Tamo iznad Rudina, iza Livadica, ne umire se niti se
smrt izgovora. Kaže se: uputio se preko vode (u oblake,
u san, u misao) gdje se sunce rastaje.*

*Bezbroj krilašca leprša, drhti, protiče i razlijeva se
u zvuku večernjih zvona koja otvaraju prazninu iza
ponora gdje nestaju sjene usplahirane*¹⁹⁵.
(...)

U oba navedena primjera pjesme su slobodnog stiha, zbog čega nije izostavljen ritam u pjesmama. Ritam nastaje prisutnošću elipse, aliteracije, asonance.

„Versifikaciju obilježavaju interferencija stihova akcenatske, silabičke, akcenatsko-silabičke, govorne i sintagmatske osnove, od deseterca i osmerca (u formama pajalica i brojalice) do slobodnoga stiha, česta opkoračenja, ponavljanja, sintaktički paralelizmi, inverzije, anafore, asonance i aliteracije, postupci koji, uz nejednoliku strofnu razdiobu, tvore poliritmične cjeline.“¹⁹⁶

Ante Stamać navodi kako : „U cjelini opusa, Kaštelana stihovi se slijevaju kad što u mutnu prozu, a proza se rasipa u stihove.“¹⁹⁷ Kao što je prije navedeno u određivanju vrste teksta najviše pomaže oblik te obilježja teksta. U lirici, drami, prozi opusa Jure Kaštelana prisutna je liričnost. U sljedećoj pjesmi naslova „Uspavanka vremena“ nailazimo na refrene i ponavljanja koje utječu na ritam pjesme:

*Ne zaboravi
da pod zvijezdama ništa ne umire.
(...)
Ne zaboravi
da pod zvijezdama ništa ne umire.*

¹⁹⁴Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.201

¹⁹⁵Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.219

¹⁹⁶<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=189> (4.8.2017.)

¹⁹⁷Ante Stamać *Jure Kaštelan. Proze, drame.*, Nakladni zavod Globus. Zagreb.1999. (215.str

Ponavljanja u stihovima Jure Kaštelana utječu na ritam. Branko Vuletić o slobodnom stihu navodi:

„U slobodnom stihu Jure Kaštelana često se gubi periodičnost, pa tako prije možemo govoriti i običnom ponavljanju, a ne o refrenu. Za periodična ponavljanja moglo bi se reći da istodobno stvaraju i razbijaju simetričnost, sklad, pravilnost: stvaraju ih ponavljanjem, a razbijaju neperiodičnošću. Refren je sličan okvir pjesme. Uokvirivanjem se može pojačati ponavljanjem početnog i završnog stiha unutar pjesme“¹⁹⁹.

Na zaokruženost pjesme utječe stihovi, kojima započinje i završava pjesma. Interpunkcija je prisutna u ponekim pjesmama. No, većina pjesama kasne faze ne sadrži interpunkciju koja utječe na nedorečenost. Nedorečenost se pojačava trotočkama. Nakon toga može uslijediti interpunkcija i trotočka. Takav primjer pronalazimo u pjesmi iz zbirke *Divlje oko* naslova „Zaziv“:

(...)
*Evo prolaze između noževa stado bez
 pojilišta... Samo bljeskaju oštrice. Gdje ste?*
 (...)²⁰⁰

Glavno obilježje pjesmama slobodnog stiha je grafički izgled. Grafički izgled je moguće povezati sa temom, motivima pjesmama. Takav primjer je pjesma „Lumin“:

*Od davnina u davnine
 iz daljine u daljine
 tinja
 gori
 za konja u planini za lađu na pučini
 za sjene mrtvih za zjene živih
 sveto
 ulje
 maslinovo²⁰¹*

Grafički izgled pjesme odaje treperenje plamena svijeće, lumina. Po drugom tumačenju grafički izgled prikazuje otkucaje srca ili tijelo osobe koja je spremna na zagrljaj.

¹⁹⁸Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.130

¹⁹⁹Branko Vuletić *Prostor i pjesme*. Biblioteka L. Zagreb.1999. str.99

²⁰⁰Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.159

²⁰¹Branimir Donat, *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991., str.226

6. ZAKLJUČAK:

Jure Kaštelan se javlja tridesetih godina dvadesetog stoljeća u časopisu *Omladina* te kasnije drugim časopisima i novinama, u kojima objavljuje svoje radove. Književnik je svestranog književnog rada, pisao je pjesme, novele, eseje, osvrte, književne kritike i studije. Njegov književni rad trajao je od prvog tridesetljeća do posljednjeg desetljeća dvadesetog stoljeća. U gotovo pola stoljeća književnog rada, Kaštelan ostavlja tragove u hrvatskom pjesništvu. Prethodnik je krugovaša, zajedno s Vesnom Parun. Kaštelanov pjesnički rad nije isprva bio prihvaćen, već cenzuriran, no uskoro nakon rata biva objavljen u drugoj zbirci pjesama. Njegov doktorski rad *Lirika Antuna Gustava Matoša* te kasnije studija *Antuna Branka Šimića Približavanje* ostavljaju veliki trag u književnom izrazu. Na Kaštelanov pjesnički izraz utječe: nadrealizam Federica Garcie Lorce, francuski simbolizam te Kaštelanov prevoditeljski rad. Tijekom Kaštelanova života su objavljene četiri zbirke te samostalno objavljena poema naslova *Otvorena pjesma*. U ovom radu odabrala sam četiri zbirke iz knjige sabrane poezije *Krilati konjanik: Malo kamena i puno snova, Zavjet za Epetion* te *Kad ptice nestaju*. Njegov pjesnički i književni put moguće je podijeliti na više faza. O periodizaciji Kaštelanova pjesništva pisali su hrvatski kritičari: Ante Stamać, Zvonimir Mrkonjić, Cvjetko Milanja te Pavao Pavičić. U ovom radu podjela pjesništva Kaštelana je po podjeli prema Anti Stamaću na četiri tematska usmjerenja. Jedno tematsko usmjerenje čini tema vezana uz rat, nasuprot koje se javlja sloboda u kontrastu; što čini prvu fazu pjesništva Jure Kaštelana. U prvoj fazi tijekom ratnog vremena Kaštelanova sloboda književnog izražavanja biva oduzeta ,zbog cenzure zbirke *Crveni konj*. Kasnije se sloboda ostvaruje u drugoj zbirci te faze. Ljubav i smrt su također dva suprotna usmjerenja koja prikazuju tematiku druge faze Kaštelanova pjesništva. U drugoj fazi tj. kasnoj fazi rada Kaštelan veliku važnost izvršio je brak sa Nadom Subotić, rođenje Kaštelanove kćeri Lade te pjesnikovo dostignuće u svakom životnom aspektu. Smrt je neizostavan motiv, simbol Kaštelanova izraza. Prisutan je kao motiv u dramskom, epskom te lirskom radu. Pjesme kasne faze zatvorene su forme u odnosu na pjesme prijašnje faze . Teško je odrediti oblik pojedinih tekstovima, gotovo ih je moguće nazivati lirikom u prozi. Značenje pjesama je skriveno, izraz jest hermetičan, bogat motivima, simbolima i značenjima iako škrt. U pjesmama kasne faze rima nestaje, dok na ritam utječu brojne figure među kojima je najvažnije naglasiti: opkoračenje, elipsu, retoričko pitanje. Motiv smrti je povezan usko sa životom i snom. Matošev utjecaj vidljiv je u snovitosti, onirizmu Kaštelanovih djela. Šimićev utjecaj je vidljiv

u pjesništvu slobodnog stiha, u kojem prevladavaju ekspresionističke boje: bijela te plava. Ključna poveznica sa Šimićem je grafički izgled koji je usko vezan uz naslov, temu pjesme.

Naposljetku, zaključimo kako sve navedeno utječe na jedinstvenost Kaštelanova izraza. Njegovo pjesništvo kasne faze odiše modernošću te sjevremenošću. Kaštelanov izraz začuđuje, iznenađuje, osjeća, donosi, pokazuje, nadahnjuje i otkriva dubine duha čovjeka svojega vremena te čovjeka današnjice. Za Kaštelana pjesništvo je u središtu njegove pozornosti, u svemu je ostavio dah pjesništva. Pritom je poručio važnost pjesničkog izraza, kojemu u današnje vrijeme sve manje pridajemo značenja. Kaštelanov izraz je sažet, skriven i moguće ga otkriti zaustavljajući se u simbolima kojima skriva značenje. Ista obilježja moguće je primijeniti na dramu i novele koje nastaju u kasnoj fazi. Vjerojatno jedan od razloga, sažetosti izraza Kaštelana možemo pronaći u njegovoj pripadnosti rodnom Zakuću, koji je kameni i škrti prostor. Tako i izraz Kaštelana biva sažet i škrt na površini, dok je značenjski bogati u dubini.

7. LITERATURA:

- Donat, Branimir. 2003. *Književna kritika o Juri Kaštelanu*. Dora Krupićeva. Zagreb.
- Donat, Branimir. 1991. *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*. Nakladni zavod Matice hrvatske. Zagreb.
- Jelčić, Dubravko. 2004. *Povijest hrvatske književnosti*. Naklada Pavičić. Zagreb.
- Macan, Trpimir i dr. 2009. *Hrvatski biografski leksikon. 7 Kam-Ko*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb.
- Matoš, Stipan i brojni drugi. 2008. *Zbornik radova i pjesama. 7 kijeovski književni susreti. Posvećeno Juri Kaštelanu*. Poglavarstvo općine Kijevo. Kijevo.
- Milanja, Cvjetko. 2000. *Hrvatsko pjesništvo od 1950.-2000. prvi svezak* Zagrebgrafo. Zagreb.
- Mrkonjić, Zvonimir. 1971. *Suvremeno hrvatsko pjesništvo (razdioba)*. Matica hrvatska. Zagreb.
- Oraić Tolić, Dubravka. 2013. *Čitanja Matoša*. Ljevak. Zagreb.
- Pavličić, Pavao. 2008. *Mala tipologija moderne hrvatske lirike*. Matica hrvatska. Zagreb.
- Prosperov Novak, Slobodan. 2004. *Povijest hrvatske književnosti. Sjećanje na dobro i zlo*. svezak 3. Marjan tisak.
- Rimay Benčić, Tea. 2007. *Mi mjesečari. Smjernice suvremene hrvatske poezije*. Društvo hrvatskih književnika. Zagreb.
- Stamać, Ante. 1999. *Jure Kaštelan. Proze, drame*. Nakladni zavod Globus. Zagreb.
- Stamać, Ante. 1999. *Jure Kaštelan. Lirika*. Nakladni zavod Globus. Zagreb.
- Stamać, Ante. 2002. *Tema Kaštelan*. Areagrafika. Zagreb.
- Stamać, Ante. 1999. *Pogled unatrag. Izabrane rasprave. Portret*. Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb.
- Stamać, Ante. 1999. *Jure Kaštelan pjesništvo*. Nakladni zavod Globus. Zagreb. 1999.
- Vuletić, Branko. 1999. *Prostor i pjesme*. Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
-

IZVORI

- Donat, Branimir. 1991. *Jure Kaštelan. Krilati konjanik*. Nakladni zavod Matice hrvatske. Zagreb
- Stamać, Ante. 1999. *Jure Kaštelan. Proze, drame*. Nakladni zavod Globus. Zagreb
- Stamać, Ante. 1999. *Jure Kaštelan. Lirika*. Nakladni zavod Globus. Zagreb.

INTERNETSKI IZVORI

- <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=189> (4.8.2017.)
- [https://hr.wikisource.org/wiki/Pjesme_\(%C5%A0imi%C4%87\)#Opomena](https://hr.wikisource.org/wiki/Pjesme_(%C5%A0imi%C4%87)#Opomena) (12.9.)
- [https://hr.wikisource.org/wiki/Pjesme_\(%C5%A0imi%C4%87\)#Hercegovina](https://hr.wikisource.org/wiki/Pjesme_(%C5%A0imi%C4%87)#Hercegovina)(12.9.)
- [https://hr.wikisource.org/wiki/Pjesme_\(%C5%A0imi%C4%87\)#Smrt_i_ja](https://hr.wikisource.org/wiki/Pjesme_(%C5%A0imi%C4%87)#Smrt_i_ja) (12.9.)
- <https://www.ezgeta.com/simic.html> (12.9.)
- <http://proleksis.lzmk.hr/39748/> (14.8)
- <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=189> (4.8.2017.)
- <http://www.bljesak.info/rubrika/kultura/clanak/ljubav-je-tako-kratka-a-zaborav-tako-dug/63051> [p://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=65432](http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=65432) (16. 08.2017)
- <http://biblija.biblija-govori.hr/glava.php?knjiga=Postanak&prijevod=sve&glava=4> (15.9)
- <http://biblija.biblija-govori.hr/glava.php?prijevod=sve&knjiga=Matej&glava=4> (15.9)
- [https://hr.wikisource.org/wiki/Pjesme_\(%C5%A0imi%C4%87\)#Moja_preobra.C5.BE_enja](https://hr.wikisource.org/wiki/Pjesme_(%C5%A0imi%C4%87)#Moja_preobra.C5.BE_enja) (15.9)
- https://hr.wikisource.org/wiki/Mrtva_ljubav (15.09.2017)
- <http://kult-portal.com/pedro-calderon-de-la-barca-1600-1681/>
- http://www.lektire.me/prepricano/antun-gustav-matos-utjeha-kose_1285 (15.09.2017)
- <https://cuspajz.com/tekstovi-pjesama/pjesma/antun-branko-simic/ljubav.html> (15.09.2017)
- <http://www.matica.hr/vijenac/404/tajanstveni-shakespeareov-monolog-3058/> (12.09)

8.SAŽETAK:

Kasna faza pjesništva Jure Kaštelana

Tema diplomskog rada je *Kasna faza pjesništva Jure Kaštelana*. Cilj rada istraživanje obilježja Kaštelanova književnog izraza u pjesmama kasne faze. Metoda kojom smo se služili bila je analiza tekstova njegovih pjesama, nakon koje je uslijedilo čitanje literature te usporedba rezultata književne kritike.

U uvodnom dijelu radu prikazan je život Jure Kaštelana, sljedeće poglavlje čine bibliografski podaci. U drugom dijelu radu prikazan je Kaštelanov književni rad i opus. U trećem dijelu navedene su zbirke pjesama te njihova periodizacija i značaj u vremenu kada nastaju. Nakon toga su uslijedila obilježja pjesništva Jure Kaštelana: tematska usmjerenja zbirki posljednje faze u odnosu na zbirke prethodne faze. Prikazani su motivi i simboli pjesama kasne faze. U trećem dijelu trećeg poglavlja prikazani su utjecaji hrvatskih pjesnika na književni izraz Kaštelanova pjesništva. U četvrtom dijelu rada uslijedila je interpretacija odabranih dijelova zbirki posljednje faze iz zbirke sabrane poezije Jure Kaštelana *Krilati konjanik*. Posljednji dio rada zauzimaju stilističke dominante pjesništva Jure Kaštelana. U stilističkim dominantama Kaštelanova izraza prikazane su: pjesničke figure, opkoračenje koje zauzima samostalno poglavlje jer se često pojavljuje u njegovim pjesmama. Posljednje poglavlje rada čini rima pjesama Jure Kaštelana. Rad završava zaključkom koji je izveden nakon cjelokupnog istraživanja.

Ključne riječi: pjesništvo kasne faze, drama, pjesme, motivi, simboli, rima, pjesničke figure, onirizam, slobodni stih, utjecaj

9.SUMMARY:

The late stage of Jure Kaštelan's poetry

The theme of this graduate thesis is the late stage of Jure Kaštelan's poetry. The aim of this paper is to explore the features of Kaštelan's literary expression in late stage poems. The method used was an analysis of his poetic texts, a reading of literature related to his literary work and a comparison of literary criticisms and results obtained by the analysis.

In the introductory part is a depiction of Jure Kaštelan's life, bibliographic data following his biography. Kaštelan's literary work and opus are shown in the following part. In the third part there is a list of his poem collections together with their significance and context to the period they originate from. Afterwards, Jure Kaštelan's poetry characteristics ensued: the thematic orientations of the last stage collections in relation to the collections of the previous phase. The motives and symbols of late stage poems are shown. In the third part of the third chapter, the influence of Croatian poets on the literary expression of Kaštelan's poetry is presented. The interpretation of selected parts of the collection of the last stage from the collection of the compiled poems of Jure Kaštelan The winged horseman ensued in the fourth part of the paper. The last part of the paper is occupied by the stylistic dominants in the poetry of Jure Kaštelan. In the stylistic dominants of Kaštelan's expression are figures of speech, enjambment has its own chapter since it is a figure that always appears in his poems. The last chapter of the work is the rhyme in the poems by Jure Kaštelan. The paper concludes with a conclusion that has been derived after all the research.

Key words: late stage poetry, poems, motifs, symbols, rhyme, theme, figures of speech, onirism, free-verse, influences